

О, проклете српске
прстенлије и ћуприлићи
Конкордат са Ватиканом и
Крваве литије 1937. године

приредили
Мирољуб Роглић
Слободан Обрадовић

Библиотека *Сведочења*
књига прва

Издавач:
Ик Лио, Горњи Милановац
032 711 112
slobodanliogm@gmail.com

за издавача:
Слободан Обрадовић

Уредник:
Мирољуб Роглић

Прелом, припрема и штампа:
Ик Лио, Горњи Милановац

Тираж:
1000 примерака

**О, ПРОКЛЕТЕ
СРПСКЕ
ПРСТЕНЛИЈЕ И
ЋУПРИЛИЋИ**

*Конкордат са Ватиканом и
Крваве литије 1937. године*

приредили
Мирољуб Роглић
Слободан Обрадовић

Лино,
2014.

КОНКОРДАТ, ЈОШ ЈЕДНО ЛИЦЕ ЛУКАВАГО

Намера ове књиге није да буде научно-истраживачки рад, студија која се спрема за одбрану неког дипломског звања, већ, само то, сведочење о недавној прошлости и поукама које из ње нисмо извукли.

О Конкордату - уговору који закључује Ватикан са другим државама и којим се регулишу права и положај римокатоличке организације у тим државама - има довољно материјала и стручних књига које се баве његовом анализом и вредновањем. Зато ће ова књижица бити нешто другачија - биће састављена од сведочења архијереја Српске православне цркве и њиховог рада на расветљавању праве позадине Конкордата који је 1937. године покушан да се озакони у тадашњој Краљевини Југославији.

Пре 1937. године, уговор са Ватиканом закључила је Краљевина Србија 24. јуна 1914., а ратификовала га је два дана касније Народна скупштина. Ватикан је то са своје стране, услед трајања Првог светског рата учинио 1915. године.

Стварањем нове државе, после окончања Првог светског рата, створени су услови преко потребни остваривању ватиканских жеља - ширење на исток. Овај пут не огњем и мачем (јер су ти покушаји углавном били неуспешни), већ путем уговора о положају римокатоличке организације у троједној Краљевини. Било је више пројеката конкордата - 1923, 1925, 1931. и 1935. Последњи, из 1935. влада Краљевине Југославије је парафирала са Ватиканом 25. августа исте године. На његову примену требало је сачекати гласање у, тада дводомној, Скупштини Краљевине Југославије.

На челу Владе налазио се Милан Стојадиновић, ватрени заговорник Конкордата. Министар унутрашњих дела био је католички теолог Антон Корошец. Он ће, користити сва расположива средства и силу да заустави протесте православних против тог уговора.

На челу Српске православне цркве столовао је патријарх Варнава (Росић) који ће умрети 23. јула 1937. године, у ноћи када је Народна скупштина већином од 167 посланика за и 129 против, изгласала конкордат. Патријарх је први из православне цркве стао у одбрану Једне, Свете, Саборне и Апостолске Цркве и повео битку за заустављање уговора.

Уз њега су били епископи, свештенство и народ. Против њега су били Влада (коју су већином сачињавали Срби), намесници краља Петра Другог Карађорђевића, и наравно сав апарат репресије којим је руководио министар Корошец.

Патријар Варнава је тешко оболео у време конкордатске кризе, и православни су заказали молебан за његово оздрављење 19. јула 1937. године.

Тај молебан остаће познат као *крвава литија*. Српски епископи: шабачки Симеон, сремски Сава и моравички Платон, са монаштвом, свештенством и народом кренули су у литију из Саборне цркве. Сачекала их је полиција, избатинала, поцепала одежде, мантије, рипиде и барјаке.

После ове литије широм тадашње земље право-славни су кренули у масовне протесте због дешавања у Београду. Нажалост, у тим немирима ће, видећемо касније из говора владике жичког Николаја, бити и мртвих.

Смрћу патријарха Варнаве и дешавањима у народу, конкордат је повучен из поступка ратификације на неодређено време (није ни стављен пред Сенат, који је био други дом Скупштине).

Рекло би се, да су православни успели да сачувају своју веру.

Но, како *кнез црне интернационале* (по речима Светог владике Николаја) има много лица и начина да своје намере спроведе, показаће се да речи Пија XII *да ће Срби зажалити што нису прихватили конкордат*, представљају претходницу Независној држави Хрватској и њеним последицама.

Срби су кроз векове били приморавани да на овај начин, милом или силом прелазе у католицизам, и при томе су постајали највећи фанатици пригрљене им вере.

Владе које су водиле Краљевину Југославију нанеле су огромну штету Србима. Такав поступак наставиће и владе у комунистичкој Југославији.

Али, најжалосније од свега је што и садашње владе раде на пропасти Срба и државе. Последњих двадесет година од тзв. *демократских промена* у земљи, сведоци смо капитулације, раскућавања, издаје националних интереса за рад сопственог богаћења неколико свемоћних политичара и привредника. У свему томе њихов труд би био далеко мање успешан да немају помоћ од дела припадника Српске православне цркве, *прстенлија и ћуприлића* како их назива Свети владика Николај. Да ли ће српски народ успети да се освести и врати Богу Живоме, или ће поћи за слепцима у провалију показаће време.

Подсетимо се како су пре скоро осамдесет година Срби, Српска православна црква, патријарх Варнава, владика Николај жички и народ реаговали на замке и клопке које им је *лукави уз помоћ гада домаћега* спремао.

На крају књиге је беседа проте Алексе Тодоровића над одром Светог владике Николаја. Мислимо да је њој место и у овој књизи.

Завршавајући ово уводно слово, остајемо у нади да ће наши потомци бити свесни свог народа - његове величине, улоге и значаја. Да ће увидевши то знати да изаберу као и наши преци Пут, Истину и Живот - Господа Исуса Христа.

На дан Светог апостола Тита,
2014. лета Господњег

Мирољуб Роглић
Слободан Обрадовић

ДЕО ИЗ ОТВОРЕНОГ ПИСМА
ПАТРИЈАРХА ВАРНАВЕ
МИЛАНУ СТОЈАДИНОВИЋУ

Патријарх Варнава је у виду отвореног писма упутио „Примедбе на Конкордат Југославије с Римом“, председнику Министарског савета, др Милану Стојадиновићу, крајем 1936. У примедбама се, између осталог, и ово каже:

„Познато је да римокатоличка црква само себе сматра за праву цркву и ни у којој мери не признаје начело равноправности вероисповести. Штавише и чланове других хришћанских вероисповести, она сматра као своје чланове, који су потчињени њеном суду и њеним прописима!

Пројекат се не ограничава на проглашење опште тезе о обавези римокатоличког кодекса у нашој држави него и изричито проглашује искључиво право Римокатоличке цркве у нашој држави а та права нема ниједна друга вероисповест...

Док римокатолици морају бити наставници у школама где су ученици римокатолици, а могу бити

намештени у свим осталим школама, учитељи нека-толици не могу предавати у школама где су ученици католици и могу бити намештени само у осталим школама...

Пројекат оставља римокатоличком канонском праву решавање питања о мешовитом браку, које спада у компетенцију државног међуверског законодавства.

Велики недостатак пројекта је са гледишта државних и народних интереса у томе што налаже велике материјалне обавезе на државу у корист једне верске организације, која је богата сама по себи!"

ГОВОР ПАТРИЈАРХА ВАРНАВЕ ЗА
ПРАВОСЛАВНУ НОВУ ГОДИНУ 1937.
САБОРНА ЦРКВА, БЕОГРАД

Говор је до једног момента преношен преко Радио Београда, а потом прекинут.

У Саборној цркви отвориле су се главне двери, и на њима се појавио патријарх Варнава, у најсвечанијем своме орнату, с патријаршком круном на глави. Био је блед, уморан, и мада је био крупан човек, виделе су се некако само његове велике црне очи, које су сијале као да ће сваког часа да заплачу. А кад је отворио уста и почео да говори, то је звучало као да некоме држи посмртно слово:

„Ево свиће нам Нова година. Ја бих желео да вам је честитам. Но, не знам како да вам је честитам кад видим мрачне облаке који су се наднели над нас, и не само наднели него и спустили на нас?

Како могу рећи: Срећна вам Нова година и како ће нам она моћи бити срећна кад нас је несрећа стегла својим канцама са свих страна?

Једна је несрећа наша у дегенерацији разума а друга

у дегенерацији морала. Интелектуална и морална дегенерација - то су ти мрачни и градовити облаци, које преносимо из Старе у Нову годину.

Боље ћете ме разумети кад вам кажем: наши властодржци изгубили су и памет и поштење.

А да су изгубили памет показује њихова недоследност и противречност у начину како они чувају ову прескupu државу и како воде наш мученички народ. Зову се националистима - и то би заиста требало да буду као и сви грађани ове земље - међутим, праве пакт са црном интернационалом, и пуштају ову да до сржи затрује наш здрави светосавски национализам. Тако су наши властодршци и националисти и интернационалисти у исто време. Може ли то бити? Како се те две супротности даду измерити у нашој држави? Свим силама наши властодршци гоне једну а грле другу интернационалу, гоне црвену а грле црну. Зар обе нису подједнак отров за нашу младу државу и за наш здрави народни организам. Наш народ библијски је изрекао ону пословицу: „Кад Бог хоће некога да казни, прво му памет узме.“

Ова света реч обистињава се потпуно на нашим властодршцима. Бог узима памет онима који су непоштедни и неморални, па били то мали или велики људи. То

сведочи и Божји апостол Павле када говори о паганским Римљанима: „Зато што беху неморални и не марише истину Божју, зато их предаде Бог у покварени ум да чине оно што не ваља" (Рим, 1.28).

Ја се позивам на све вас као сведоке, да је заиста корупција захватила наш живот. Не гледа се ни карактер ни поштење него се све цени према партијској боји и према партизанској ревности. Не награђује се чиновник према савесном раду него према услугама партији. Од гласања за овога или онога зависи судба људи, зависи срећа или несрећа свих чиновника и њихових породица. Обећања, концесије, бакшиш, то су савремене методе којима се ломе карактери у једној нацији коју нису могла сломити ни завојевања, ни окупације, ни интернирање, ни све иностране тираније нити дуговечна робовања. На видик у свега овога ја не знам, како да вам честитам Нову годину и како да изустим онај радостан поздрав: Срећна вам Нова година!

Без разума и без поштења наши су властодршци ударили сада на Светосавску православну цркву. Сви редуги српски у овој слободи и слободној држави упуштени су и предани. Сада је дошао акат и на последњи бедем српски, на Свету српску цркву. Хоће сад и њу да предају и издаду. Хоће да подсеку сасвим

корен српском народу. Хоће да оставе српско име празно, путо без икаквог садржаја, и духовног и моралног, и историјског и културног.

Из сасвим непознатих разлога и неком недокучивих узрока они су направили уговор са **црним поглаваром црне интернационале**. Тим уговором они хоће да доведу до тријумфа тога поглавара на Балкану, за којим он тежи хиљаду година. Против тога **црног поглавара и његове језуитске војске** борили су се најпре византијски патријарси и цареви. Кад је њихово оружје малаксало, борбу су прихватили наши славни Немањићи на чећу са Св. Савом. Кад је српско царство пало и на Косову и сами Турци су се борили против латинске најезде на Балкану. И благодарећи Турцима, та најезда је стукнула. Знали су Турци лажни карактер те интернационале, па јој нису дали на Балкан. Знали су Турци разорно дејство њено унутра у држави, знали су да та интернационала не преза ни од каквих средстава, ни од каквих сплетака и интрига па нису улазили ни у какве компромисе с њом. Православну веру Османлије су понекад и гониле али су је сматрали за веру и поштовали као веру. Међутим, на ону **црну интернационалу** гледали су не као на веру него као на политику. И ето, браћо моја, тој нескрупозној

политичкој организацији данас наши властодршци и широм отварају све капије и пуштају је да стане чврстом ногом на Балкан. И то ко и кад? Никакви туђинци, но крштени синови Светосавске цркве, који себе називају националистима; и то у времену не наше какве слабости него у напону наше државне снаге! Нека је част Турцима, и нека је срам таквим православецима и таквим Србима!

Сваки разуман и поштен човек може лако да увиди страшне и многобројне штете по наш васцели народ од тог црног уговора, по Југославију, по цео мученички Балкан и по словенство. Тим уговором се ударају пре свега окови на нашу јадну браћу католике у Југославији. По том уговору они постају безропотни робови једног страног суверена. Њима се чини највећи удар, највећа штета, највећа неправда. Римска црквена организација, прво политичка па онда верска, постаје повлашћена у овој држави са правима и повластима које она нигде у Европи нема и које није имала државна црква у Србији. Зашто оковати нашу браћу Хрвате и Словенце и остале католике у овој слободној држави. Зашто понижавати и штетити Српску православну цркву, која је кроз све векове мука очувала у српском народу кандило вере и пламен родољубља? Зашто

бацати тиме лагу на сву историју нашу? Зашто вређати велике светитеље и херојске претке наше, који су у најтежим данима одбранили нашу цркву од најезде црних интернационалних чета из преко мора? Зашто јачати једну интернационалу у нашој земљи на рачун нашег чистог и дивног национализма.

Пребацују нам што уносимо политику у Цркву! Не уносимо ми политику у Цркву него уносе отров у цео организам народни они који су изгубили и памет и родољубље и поштење. Ја не говорим овде против једне политике или једног режима него против корупције која хоће да нас угуши и да наш велики народ свуче у блато и стави у ред последњих народа на кугли земљиној. Ко ће казати народу истину ако не народна света Црква. Одакле ће се чути глас Божји и глас пригушене народне свести ако не из Светосавске цркве? Ја се не бојим овога што сада говорим. Ја се бојим да нисам одоцнио да ово јавим народу. Можда сам ово требао раније рећи. Бојим се одговараћу зато пред судом Божијим. Али све сам рачунао, као и сви савесни људи у овој земљи, да ће се зло ускоро прекратити.

Но зло се не покраћује, него умножава. Плима корупције не опада него расте и ево дођоше воде зла

до гуше, како каже Псалмист. Хоће умножено зло да нас удави и са свима нашим историјским и културним вредностима одвуче у пропаст.

Ја чујем уздахе народа, чујем где се шапће, јер се слободно не сме говорити! „Сам нас Бог једини може спасити!" Па ако нас Бог може спасити, онда припаднимо Богу на молитву. И Бог који нас је до сада спасавао од пропасти и од сад ће нам бити спас. Но осим молитве Богу треба и сами све да учинимо што је у нашој власти, да изађемо из ове помрчине на светлост.

Зато вас позивам, браћо и сестре, да се пренемо, да устанемо и збијемо се у редове, као војска Божија против војске сатанске.

Светосавски народ увек се умео сјединити у часовима опасности. Сад је час опасности. Ја вас позивам, као ваш патријарх, да заборавите партијске свађе и обзире и да братски брат брату пружите руку.

Светосавска црква и ако је заборављена и понижена од својих сопствених синова, није мртва него жива. У њој је дух Божији, онај силни дух који се јавио Апостолима у виду пламена и вихора. Ако се тај дух због немарности многих био утишао, време је да му се даде маха да дејствује. У Цркви православној крманош

је Св. Сава. А Св. Сава је жив а не мртав, и чека само заповест од Бога да буди и диже успаване Србе.

А ја као први слуга божји и наследник Св. Саве и мученичких патријарха српских вичем вам свима: На окуп српски народе! На окуп, не против наше браће друге вере, или друге народности, него против безумља и корупције!

На окуп, српски народе, у име части и образа! На окуп српски народе, у име историје твоје и легиона мученика твојих! На окуп српски народе на понос младог краља Петра Карађорђевића! На окуп српски народе ради деце твоје и будућности твоје!

Без тога неће бити срећна ни Нова година нити и један дан, нити и један сат. А с тим, ако послушаш глас мој, бићеш срећан у наступајућој Новој години и кроз све године до краја времена. Нека би Бог дао да тако буде! Амин."

Говор није до краја пренесен. Чим се чуло оно „наређење" да се искључи радио он је и искључен. Али говор је сачуван, стенографски у целости и већ сутрадан био штампан у стотине и хиљаде примерака као летак и растуран по читавој земљи јавно.

Из књиге *Кад су летеле камилавке*, Синише Пауновића, Чачак, 2006.

ЈАУЦИ СА ОПЛЕНЦА

Јарко сунце небом прошетало,
Ходе сунце по небу плавоме
И милује сестрицу рођену,
Милу сеју, Божију земљицу.
Ходе сунце по небу плавоме,
Ходе сунце па се наслађује.
А кад стигло виш' славног Опленца,
Стаде јарко на небу сунашце,
Да с' нагледа свете задужбине,
Да с' поклони цркви Светог Ђорђа
И моштима славних витезова.
Тад заблиста света задужбина,
Блиста Црква Светога Ђорђија,
Блиста црква да очи засјени:
Мермер јој је бјељи од биљуре,
Црвен бакар као суво злато,
А ликови дивних светитеља
Као да су од драгог камења.
Истом црква синила у сјају
Кад заструја из цркве светиња

Кроз питому земљу Шумадију,
Па се вину до небеских двора.
Стало јарко на небеси сунце,
Стало сунце па се раздрагало,
Од радости још већма засјало
И овако поче бесједити:
Благо вама, свјетли витезови,
Благо вама од сад и до вјека!
Ја каква је ваша задужбина?
Такве више у свијету нема!
Јесте већа многа задужбина,
Јесте већа и јест' богатија,
Али љепше од ње нигдје нема,
Нити љепше, ни Богу милије!
Сам је Христос мени казивао:
Сунце моје, моја вјерна слуго,
Кад пошеташ по небу плавоме
То обасјај моју земљу драгу,
Сиња мора, реке и потоке,
Густе шуме и плодне равнице,
Села моја и моје градове,
Нек' свак' знаде за милост Божију.
Ал' кад стигнеш у земљу Србију
Виш' Тополе Карађорђевића,

И опазии цркву на Опленцу,
Стани слуго, да с' мало одмориш,
Да с' одмориш и разгледаш цркву
Какве више у свијету нема!
Још ми рече, Христос, Цар небески:
Вјерна суго, моје сунце драго,
Ту у цркви Светога Ђорђија
Сан бораве српски витезови,
Витезови Карађорђевићи.
Који су ми врло омиљени
Што су старо царство обновили,
Старо царство свјетлих Немањића
И великх Божјих угодника.
Застан' слуго, па им се поклони
И њихове гробове цјеливај!
Поклони се сунце до земљице,
Поклони се светој задужбини
И цјелива гробове јунака,
Па се диже у небеса плава
И отиде даље путовати.
А кад било при заласку своме
Виш' дворова града Ватикана,
Заста опет да с' мало одмори.
Но да видиш чуда невиђена!

Римски папа савјет саставио,
Око њега стари кардинали,
У дно стола бискуп сарајевски,
Вјерна слуга бечкога ћесара
Стари душман српскога племена
И његове Цркве светосавске.
Тад устаде свејеретик папа
И овако поче бесједити:
Дјецо моја, моји доглавници,
Ми имамо госта великога
Из бијелог града Београда;
Дошао је у Рим, у град вјечни,
Да са нама закон уговори
О правима наше Римске цркве
У држави младог Краља Петра.
Но чујте ме, моја браћо драга,
Ми смо до сад трипут вијећали,
Трипут смо закон састављали
За живота Краља Александра,
Али никад нијесмо успјели
Да се наши планови остваре.
Краљ је увек законе враћао
И у књизи' вако поздрављао:
Свети оче, од Римљана главо,

Има, оче, у мојој држави
Од давнина неколико вјера,
Те ја морам о свакој мислити;
Свакој дати што је право, оче,
Да су равне пред законом вјере,
Да у земљи мир и слога влада.
А ти тражиш што бити не може:
Да је твоја вјера пред осталим,
Да иза ње друге заостају.
Има једна вјера у Србаља,
Вјера славна, вјера православна,
Дивна вјера светитеља Саве
Од свијетле лозе Немањића!
Ту ја вјеру понизити нећу
Док је мене на рамену главе.
Мож' ли знати, римска поглавицо,
Кад је папа наумио био
Да крунише Немањина сина
Римском круном од бисера бјела,
Од бисера и жежена злата,
Како Срби круну одбацише,
Одбацише и бисер и злато
Па од гвожђа круну сачинише
И Стевана њоме овјенчаше,

Да се знаде да је у Србаља
Преча душа од трошнога тјела
И душевна блага од земаљских.
Ил' зар не знаш, поглавицо римска,
Кад су Турци свијет освајали
И на српско царство ударили
Да се Лазо привољео био
Небескоме царству Христовоме
Јер је оно увјек и до вјека,
Па је Лазо војску причестио
Код прекрасне Самодреже цркве
И с њом пош'о у Косово равно
Гдје је царе славно погинуо
И његова сва по избор војска,
Да не служи свецу Мухамеду!
Знаш ли, оче, шта је даље било?
Пет вјекова Срби су чамили
Под управом туђијех царева
Који су их на крст распињали
И на сваке муке ударали;
Отели им славу и господство,
Узели им живот и имање,
Али једно узет' не моглоше:
Свету вјеру из срца јуначког,

Свету вјеру славних Немањића.
А вјера је Србе сачувала,
За вјеру су Срби бојак били,
За Крст Часни и слободу златну,
Са вјером су борбе издржали,
Силне борбе с двије царевине,
Са вјером су земље очистили
Од некрста и клетог туђина
И слободу своју искупили!
Но чули ме света поглавице,
Кунем ти се Богом великијем,
Мојом славом и мојим образом,
Ја ти нећу душе огрјешити
Вјеру Срба другој подчинити,
Другој вјери признати првенство
Да знам да ћу сутра погинути.
Доста ти је, римски свештениче,
Да је твоја вјера католичка
Равноправна са вјером Србаља.
Зато, оче, други закон гради!
Јесте л' чули, моја браћо драга,
Јесте' чули шта нам књига каже?
Па сад ваља да се одлучимо
Да ли ћемо Краља послушати,

Други закон земљи предложити
- Или ћемо стари обновити!
Тад устаде бискуп сарајевски,
Поклони се трипут до земљице,
Љуби папи скуте и рукаве
И овако њему проговара:
Свети оче, наше сунце јарко,
Ми смо тебе добро разумјели
И чули смо шта нам књига каже.
Јест истина да е у Србаља
Тврђа вјера од сваког камена,
Ал' се немој оче препанути:
Нису Срби оно што су били,
Нема више слоге у Србаља;
Вође српске народ раздјелише
На партије и фронтове разне,
Једни друге страшно погледају,
Да се лакше власти докопају,
Ради славе и пролазног добра!
Ми смо ствари добро припремили
Како ћемо Србе придобити
Кад то нисмо могли са ћесаром,
Са његовим силним армијама
И нашијем многим шуцкорима!

Ти не слушај Краља Александра
- Њега више нема у животу
- Већ састављај онакав конкордат
Каквог више у свијету нема:
Гради закон што год тежи можеш,
Нек ти служе власти у земљама,
У земљама Карађорђевића,
Да смо први на царском дивану,
Да нас љубе у скут и папучу
Министри и војводе славне,
Патријарси и владике влашке
И остали влашки свештеници!
Гради закон што се грђе може,
А Срби ће закон изгласати,
Јер су Срби памет изгубили
Ратујући једни са другима.
А кад вјеру српску понизимо
И првенство наше потврдимо,
Биће лако што год наумимо!
Скочи папа на ноге лагане
Па Шарића и грли и љуби
И овако њему одговара:
Бе аферим, мој Иване сине,
С том памети можеш папа бити

А немоли папин доглавниче!
Па он узе дивит и хартију,
Старе књиге из средњег вјека,
И сачини чудо од закона
Каквог више у свијету нема,
Те га даде своме кардиналу
Да га носи госту великоме,
Да свој потпис на конкордат стави.
Боже мили чуда великога!
Кад Конкордат власти потписаше
И на њега печате метнуше,
Застиди се на небу сунашце,
Па од стида зађе за облаке
Да не гледа велике неправде!
Истом сунце зашло за облаке,
Брзе муње небо запалише,
Загрмјеше громови с висина,
Из облака осуше бујице,
Би рекао и би се закleo
Да се само небо проломило!
Затресе се земља под Опленцом,
Заљуља се црква из темеља,
Са звоника звона зајецаше,
Из кандла сузе потекоше,

Заплакаше свјетли витезови,
Витезови у славном Опленцу,
Плачу болни до неба се чује
А из груди Краља Мученика
Крв потече из ране големе
Од жалости због неправде тешке!

* * *

Боже мили на свему Ти хвала,
Није небо дуго туговало
Већ се рано бјеше разведрило;
Рано сунце на истоку стаде
Изнад бјелог града Београда
И дозива српског Патријарха
Те му каза што је и како је.
Кад Варнава речи саслушао
Паде јунак на оба кољена,
Помоли се Христу Спаситељу,
Светом Сави и светом Ђорђију,
Те одскочи на ноге лагане,
Узе перо у бијелу руку,
Па Србима ситну књигу пише
И сузама слова залијева:

Дјецо моја, моји соколони,
Није нама усуд досудио
Да у миру царство уредимо,
Јер се нама спрема искушење,
Искушење теже од ранијих;
Иде нама страховита напаст
Из црнога града Ватикана,
Хоће силни да нам дух униште,
Да понизе вјеру прадедовску
Да са нашом земљом завладају,
- А ми смо се, дјецо завадили
Око власти и пролазне славе!
Већ тако вам Бога истинога,
Вишњег Бога и Крста Часнога,
Оставите кавгу и инате
Да ми сложни напаст дочекамо
И слободу земљи сачувамо,
Да на нама клетва не остане
Страшна клетва наших потомака!
Оде књига на све четир стране,
Оде књига од руке до руке.
Кад су Срби књигу разумели
И видели шта им књига каже,
Заиграше срца у грудима,

Јер су Срби духа витешкога
И чувају образ и светиње,
Па Варнаву вако поздрављају:
Ти се не бој, свети Патријарше,
Тешко оном ко кавгу замеће,
Ми смо вични за вјеру гинути
Крв пролити а не зажалити
За Крст Часни и слободу златну.

Београд, 1937.

Владика Николај

ПИСМО ВЛАДИКЕ НИКОЛАЈА
ПОСЛАНИЦИМА НАРОДНЕ СКУПШТИНЕ
19. јула 1937. године

Драги Господине /име/

У овом тренутку када се Ваша савест може да колеба у питању пројекта уговора са римским папом, сматрам за своју дужност да Вам се обратим са ово неколико речи:

Свети Архијерејски Сабор, после многих протеста, савета и објашњења, донео је одлуку, да се примене црквено-канонске мере према свим оним члановима српске православне цркве, који поред свега буду помагали и допринели спровођењу тога уговора, којим се дају огромна права и повластице једној интернационалној верској организацији на штету наше светосавске националне цркве. Ја ћу бити несрећан, ако будем био принуђен, да ове мере применим на Вас и на дом Ваш. А ја их морам применити у потпуности. Сада све од Вас зависи: све је у Вашој власти. Нека Вас не плаше „партијском дисциплином“ јер постоје две важније, старије и јаче дисциплине, а то су: дисци-

плина српско - народна и дисциплина црквено - православно. Обе ове надживеће ону.

Да Вам ово напишем побуђен сам и од стране нашег православног народа, који је и у Вашем срезу, као и у целој земљи једнодушно против овог катастрофалног уговора са кнезом једне интернационале. Глас народа, глас Божији. Тај народ дао Вам је мандат и од тога народа Ви ћете опет тражити мандат. Будите уверени да ће Вас народ питати само једно: да ли и ти би конкордатлија или не?!

У последњем часу, у овом трагачном часу, ја Вас пријатељски позивам, да се сетите мученичке историје свога народа, и свете вере отаца својих, па изјасните се у хармонији са седам милиона Срба, и много много наше браће католика, против овог злокобног уговора.

Нека Вам је сам Бог у помоћ.

С поштовањем

Ваш одани

Епископ Жички Николај с. р.

ТЕЛЕГРАМ

Епископу Николају Жичком, Краљево
Београд, 19. јула 1937. у 23 часа и 30 м.

Данас око 6. часова жандармерија пред Саборном црквом и на улици физички и пендрецима напала литију која је пошла улицама Београда да моли за оздрављење Његове Светости. Народ је тучен дивљачки, црквени барјаци поцепани, владика шабачки пендреком ударен и крвав пао на улици, литија враћена. Свети Синод телеграфски је протествовао код Његовог Височанства Намесника и Претседника Владе тражећи да Краљевска Влада повуче конзеквенције за овако грубо гажење уставних и законских права и слободе српске православне цркве, скидајући са цркве одговорност за даљне могуће последице. У знак жалости наређено је истицање црних застава на свима београдским црквама.

Писмен извештај следује.

Митрополит загребачки Доситеј с. р.

ТЕЛЕГРАМ

Краљево, 20. јула 1937.

Господину Милану Стојадиновићу,
Председнику Краљевске владе Београд

Као сина ове Светосавске епархије, преклињем Вас,
скидајте зло са дневног реда.

Прекините насиља према цркви Православној.
Знајте, тешка је рука Немањића Саве.

Епископ Николај

ТЕЛЕГРАМ

Његовом Велечасном Преосвештенству

Др. Николају Епископу Жичком

Краљево

Београд, 20. јула 1937. у 21. час и 55. м.

дошло 20. јула у 22,05. м.

У одговору на Ваше жеље молим Вас да имате поверење у мене лично. Водим о свему рачуна, али молим и Вас да са своје стране помирљиво утичете на своје колеге.

Стојадиновић

ТЕЛЕГРАМ

Краљево, 20 јула 1937. године

Др. Корошцу Министру

Београд

Неко у име Ваше забрањује православне литије и молитве у време кад се у Словенији изводе најсвечаније католичке литије у присуству првог Намесника. Тако се срамоти Ваше име и ствара беспримерно огорчење у народу. Протестујем и тражим правду.

Епископ Николај

ГОСПОДИНУ ДР АНТОНУ КОРОШЦУ
МИНИСТРУ УНУТРАШЊИХ ДЕЛА -
БЕОГРАД

Господине Министре,

У време кад су крвави цезари римски огњем и мачем гонили хришћане, апологети наше славне вере писали су писма тим цезарима доказујући им, достојанствено и објективно, да држави римској не прети опасност од хришћана него баш од незнабожаца. Гоњења, која сте Ви предузели последњих неколико недеља преко својих органа, против цркве православне, тобож у одбрану државе, наметнула су и мени почасну дужност да се као епископ те гоњене цркве јавим пред Вама као њен апологет.

Разлика између ондашњих и садашњих прилика веома је велика. Римска држава била је постројена на паганској идолској религији, и цезари римски гонили су Хришћанство као нешто што је за њих било ново и непознато а што им се представљало и достављало као опасност по државу. Нашу државу пак родила је духом и истином наша православна, независна и народна

црква, што Вам не може бити непознато. И Ви сте подигли гоњење на мајку да би заштитили ћерку. Цео свет стоји запањен пред Вашим проналаском, да ћерки прети опасност од њене рођене мајке, и пред Вашом хипер ревношћу у заштити ћерке од њене родитељке.

Када су Ваши пандури 19. јуна курјачки напали на мирну православну литију пред саборном црквом у Београду; кад су неронском бездушношћу испребијали на општој молитви голоруки народ, народне посланике, епископе и свештенике; кад су јеретичком мржњом поцепали црквене барјаке, поломили крстове и подерали свештеничке одежде; кад су просули грдње и хуле на православне и српске светиње, и кад сте наредили забрану литије у Врњачкој Бањи — тада сам Вам ја послао један протестни телеграм, на који Ви нисте изволели одговорити. Били сте запослени. Бавили сте се, свакако, састављањем деманта оне цезарско-паганске крваве сцене у престоници на дан Светога Сисоја — једнога деманта, који је по кулминативној лажности раван само кулминативној суровсти самог оног догађаја. Тако, дакле, Ви сте у одбрани државе од Српске православне цркве изволели погизити и шесту и девету заповест Божју, да ли као шеф полиције или као римски свештеник, у то не улазим.

Но овај страшни догађај у престоници, у којој живи преко 200.000 православних душа, представља само крвави пролог даљих гођења цркве Божје и њених верних. Проливена је крв и у Сарајеву и у другим местима. Отпуштају се из службе наши чиновници који се усуде рећи ма у четири ока нешто против ове Велике Неправде, која је назвата слатким именом „конкордат.“ Забрањује се изговор ове речи. Ви сте ову реч ставили на индекс у Југославији. Римска курија ставља књиге на индекс. Ви сте надмашили римску курију. Ви стављате на индекс и речи! Угушењем слободе говора и писања Ви желите да ућуткате народ: но тиме се показујете слабији психолог од једног сељачког кнеза српског који је рекао, да је народ најопаснији кад ућути.

Сем свега наведеног сада Вам могу набројати и ове примере гођења цркве Божје у овој Жичкој епархији, који су се догодили од смрти блаженопочившег Патријарха Варнаве до данас: свештеник Велимир Славковић, старешина цркве у Брусу, кажњен је од Ваше полиције десет дана затвора само зато што је истакао црн барјак на храму и што је ударио у клепало. Овај свештеник спада међу најбоље свештенике у том крају. Његово хапшење ја морам сматрати својим хапшењем,

јер ја сам био наредбодавац а он извршилац.

Свештеници Миодраг и Милан Ђорђевић, Стеван Мелентијевић и Радисав Петковић из среза Рачанског прогањани су, саслушавани и на сваки начин терорисани, док се и остали свештеници истог среза тероришу безумним претњама.

Забрањено је православном народу из околине Бајине Баште да дођу у то место на свечаност освећења звонаре на Илиндан.

Ваши органи цепају посмртне листе нашег Патријарха, прилепљене на црквеним вратима, као што је био случај у селу Рагају.

Ваши органи наређују да се и пре Четрдесетнице од смрти Патријарха скидају црни барјаци са кућа и општинских судница у местима где живи чист православни народ. Чак и сами ноћу скидају те барјаке као што је био случај у селу Медвеђи. Такав поступак дубоко и вређа и дражи наш православни народ, који се држи у жалости четрдесет дана и за најобичнијим покојником.

У срезу Моравичком Ваши органи хапсе народ непрестано само због говора и разговора о оној забрањеној речи, коју сте Ви ставили на индекс.

Од Вас су потекле многобројне наредбе поли-

цијским властима, да се мотри за православним свештеницима, за њиховим кретањем, састајањем, писањем и разговарањем, и много што шта друго што у суштини значи да је православно свештенство у овој земљи, за коју је оно жртвовало половину својих другова у ратовима за ослобођење, стављено под полицијски надзор, а то је мера која се примењује на антидржавна и криминална лица. Срећа је још велика, што су полицијски чиновници у већини народни људи, тј. душевни људи и родољуби, па осећају буру народног гнева против оне Велике Неправде, чије сте име Ви ставили на индекс, уздржавају се да уђу у гоњење Светосавске цркве у оној мери у каквој би Ви хтели.

Још уз остало долазе и претње. Претње свештеницима као и свима противницима оне Велике Неправде постале су обична и свакодневна ствар. Исто тако клевете и лажи лију се као киша на Српску православну цркву и усмено и кроз штампу.

И тако она Велика Неправда или како је Ви називате латинским именом конкордат, ево и пре свог коначног озакоњења произвела је шибу, мучења, крв, сузе, хапшења, терорисања и безбрјна друга страдања физичка и душевна православног народа и свештенства, па како чујемо, не само православних него и

многе наше браће католика у овој земљи. Јасни докази једног неправедног и Богом неблагословеног посла. Сав се народ у чуду пита: кад су оваки горки и ужасни плодови конкордата још сада на самом почетку, пре коначног озакоњења, какви ли ће тек бити када буде и од Сената потпуно озакоњен?

У свим овим гоњењима ми православни налазимо утеху у речи Спаситељевој: Не бојте се оних који убијају тело а душу не могу убити. Као чланови најстарије цркве хришћанске, која носи стару апостолску веру, ми налазимо утеху и у безбројним борбама цркве кроз 19 столећа које су се, раније или доцније, завршиле тријумфом те вере и те цркве. Још налазимо утеху у мученичкој историји наше националне српске цркве, коју су вековима гоњења и мучења само јачала и водила од славе ка слави. Најзад, у нашим садашњим боловима и невољама не мала утеха долази нам и од многе наше браће Словенаца, који нам изражавају своја саосећања, своје симпатије.

Бог нека им добро плати за ово њихово добро.

Све те утехе појачавају нашу храброст и снагу да издржимо и нова мучења, која нам Ви припремате. Мене само душа боли што та мучења падају на мале чиновнике, сељаке, занатлије и свештенике, који су

породични људи, иако знам и верујем да ће свима живи Бог стоструко платити и ране њихове позлатити. Ја вам се за њих молим. Оставите њих на миру. Удрите по нама православним епископима, ако налазите да смо криви. Удрите нас макар били и прави, само њих поштедите. Ми знамо, да нема мука, које Ви можете наложити на нас а које Турска и Аустрија нису већ опробале на оцима нашим и на неким од нас још живим. Нити заиста можете наћи звучнијег претекста за гоњење православних хришћана него што је: „одбрана државе“, претекста који је употребио Пилат против Господа Христа и који је употребљен од свих христоробаца: префеката, кајмакама и солгабирао, од апостолских времена па ето до ових наших дана. Тај звучни али јевтин претекст и данас најбоље пали. Слично њима, нажалост, и Ви данас под тим претекстом „браните државу“ од оних који су главна одбрана државе.

Чуди ме само како сте заборавили историју Цркве, која на свима листовима сведочи, да су гоњења увек имала два резултата: славу гоњених и пропаст гонитеља. Гоњеним су отворена врата Раја а гонитељима врата Пакла. Кад је наш мудри народ рекао, да „батина има два краја“, ни слутио није да је са те четири речи

исказао у суштини историју Христове Цркве свих векова.

Молећи се вама да престанете са гоњењем сиротиње православне, ја се у исто време молим Богу за Вашу душу, јер осећам да сте досадашњим поступцима увредили Бога и довели душу своју до ивице Пакла. А ја сам дужан у овом трагичном часу испунити реч Христову: Молите се Богу за оне који вас гоне. Ја ово говорим савршено искрено — Бог ми је сведок — без икакве злобе или мржње према Вашој личности. Јер признајем да сам био један од оних Срба који су имали пуно адмирације према Вама у извесним сјајним моментима Вашег живота, као што је, на пример, онај моменат у Бечком Рајхстагу када сте Ви храбро дизали свој глас против тираније аустријске а за слободу Јужних Словена. Авај, ни слутио тада нисам, да ћу ја у 1937. години говорити Вама као што сте Ви говорили насилној господи бечкој. Ја бих од срца желео да Ваша душа не пропадне, него да се спасе. То је дужност сваког хришћанина према хришћанину. Ја сам сазнао да и Ви озбиљно узимате ту ствар спасење своје душе. Због тога, како сам чуо, Ви и служите мису сваке недеље и причешћујете се крвљу Христовом. Но ја вапијем Богу и питам:

Велики Боже, шта користи човеку пити у храму крв
Сина Твог Јединородног, а пред храмом проливати крв
браће своје?

ТЕЛЕГРАМ

Господину Милану Стојадиновићу

Прет. Краљевске Владе Београд

Поштовани Господине Министре Претседниче, Ви, свакако, нисте тачно прочитали мој јучерашњи телеграм, кад ми одговарате да ја треба „помирљиво да дејствујем на своје колеге“. Какву помирљивост можете Ви очекивати после ономадашње туче пред Саборном црквом? Др. Корошец није тукао католике у Далмацији, који годинама најпогрдније руже нашег Краља, а туче српске владике и свештенике када се моле Богу за свога болесног Патријарха! Уникум! А, замислите како би папа римски потресао цео свет, да је један српски жандарм ударио католичког бискупа?

Све то народ гледа. Све то народ слуша, ја Вас уверавам, да у народу кључа гњев као у вулкану. Уверавам Вас, да је народ на ивици побуне. Ја знам Ваша добра дела за последње две године, знам и за тај злокобни конкордат. Ја не заборавам ни оно, ни ово. Но, сав народ је потпуно бацио у заборав све што сте Ви учинили, као да сте јуче дошли на власт — све због

овог конкордата. Као кад би Ђак написао читко пропис, па просуо по њему мастило. Народ ништа у Вама данас не види до конкордата. Од времена такозване „владановштине“ ја не памтам оволику узрујаност у народу, оволику жучност. Ко год Вам друкчије реферише, не верујте му, ласка Вам и обмањује Вас.

И немојте мислити, да је овакво страшно незадовољство у народу створено агитацијом свештеника. Инстинктивно сав православни народ осећа и сазнаје, да је кнез црне интернационале наш свагдашњи непријатељ, историски непријатељ. У осталом и сви просвећени католици ужасавају се власти која се даје томе кнезу у овој нашој слободној земљи.

Зато Вас и овим путем и последњи пут, молим и преклињем: скините то чудовиште с дневног реда, те сачувајте земљу од потреса. Сачувајте своју част и повратите свој углед у народу. Сачувајте себе од моралне и политичке смрти. То је оно чему неизбежно гредите, ако се не тргнете у дванаестом часу.

Србима нису на одмет ни људи мањих способности, него што сте Ви. Рећи ћете: тешко је сада скинути с дневног реда. Можда. Но сетите се, да ће теже бити ако прође. Нека језива атмосфера окружава нас. Свак очекује најгоре. Ако изагатујете, на супрот вољи

народној, вољи седам милиона Срба, и толико католика, да се конкордат изгласа у Скупштини, шта сте с тиме учинили? Отворили сте једну живу рану, која се годинама неће моћи залечити, а своје сте име уписали не на листове славе, него у списак оних које народ проклиње. А Ви нисте самац; Ви имате и пород. Ово је смисао и садржај мога јучерашњег телеграма.

Нека Вам је Бог на помоћи.

21. јула 1937. год.
Краљево

Ваш поштовалац
Епископ Николај с. р.

ПИСМО ВЛАДИКЕ НИКОЛАЈА
МИНИСТРУ ПРАВДЕ

Господину Др. Нику Суботићу
Министру Правде
Београд

Поштовани Господине Министре, Ја се зovem Николај Велимировић, Епископ Жички. Можда сте ме, поред великих својих брига и заборавили, и ако смо заједно били један до другогa у Опарићу, на молитви и за трпезом на дан освећења цркве. Морам да Вам испричам шта ми се догодило у прошли уторак, а тиче се Вас.

Поранио сам и пошао у цркву на јутрење. У том видим једну женску прилику у црнини где плаче на рудини украј цркве, где нисам могао видети ни гроба, ни гробног споменика. Приђем јој и питам је: Ко сте Ви, сестро? Она ми рече: ја сам вила приморкиња. Онда је ја упитам: па кога Ви ту оплакујете? Она ми одговори: оплакујем покојног др. Нику Суботића. Ја рекох: па жив је др. Нико, колико ја знам, и нисам чуо

да је умро. Она ми рече: жива му је само кожа, а душа му је умрла. Зар не знате, да је он изнео *уговор са црним папом* и позвао све православне Србе да гласају за тај уговор?

— То није могуће, рекох јој ја у ужасу. Др. Нико је и срцем и душом против тога уговора. Он је читао Милашеву „Православну Далмацију“; он зна да је сав народ у Далмацији против тога уговора, и он је рекох, син једног сиромашног, али узоритог карактерног човека из Скрадина, који је као велики Србин и православлац оставио своме сину аманет да је боље изгубити главу, него своју огрешити душу и издати Српство и Православље.

— Све је то тако. Но, поред свега тога др. Нико Суботић, у кога је цело Српство било упрло очи као најкарактернијег од свих карактера *поставио је главни шампион оног језивог савеза са кнезом црне интернационале*. Зато, вели, оплакујем моралну смрт његову. Потом визија на једном ишчезе, а ја се прекрстих. Одмах после добијем новине из којих видим заиста, да је Др. Нико Суботић изнео пред народне представнике уговор са прастарим непријатељем Српства и Православља и да га је бранио и заступао.

Не могу да дођем себи од чуда. Да ли је све ово јава или сан? Шта ће на ово рећи Далматинско Косово? Шта они титански Срби у Северној Далмацији?

Зар велики Пашић помагао стварање старока-толичке цркве, да би кроз њу одвојио и ослободио нашу јадну браћу Хрвате од римског папе, а др. Нико Суботић удара свој печат на докуменат да папа римски добије ону власт на Балкану, за којом је тежио и коју није могао добити за последњих 700 година?

Авај и авај!

После свега овога што видех, чух и доживех, ја се у чуду и молитви питам: да ли је још у животу од народа прослављени Др. Нико Суботић, или је заиста умро?

Молим Вас, ако сте још у животу макар и у рђаву, јавите ми се да знам.

22. јула 1937.
Краљево

Ваш поштовалац
Епископ Николај с. р.

ПИСМО ГОСПОДИНУ МИНИСТРУ ПРОСВЕТЕ

Драги мој Стошовићу,

У овом најтрагичнијем часу у нашој историји од рата до сада дозволи да ти упутим неколико речи, као свом бившем ученику. И ако сам чуо да се ти стидиш назива „богослов“, ипак сматрајући да је Богословија била једина паметна школа коју си свршио, усуђујем се да ти напишем ово што следује:

Ако су Ћура и Драгиша сматрали да је конкордат са римским папом безначајна ствар, и да ће ларма око њега бити „чудо за три дана“, како си ти то могао сматрати.

Седам стотина година римски папа је тежио да стане чврсто ногом на православни Балкан, но то му нису допустили ни наши Немањићи до Косова, нити наш свестан народ после Косова. Данас он доживљује свој тријумф за владе потомка славног Митрополита Мелентија и за време твоје, богослова и познаваоца папских тежњи, злочина и интрига на Балкану.

Патријарх се српски разболео у борби против те

папске тежње. *Народ сав ужаснут не може да дође себи од чуда да синови српски у слободној и моћној својој држави данас капитулирају пред оним трећим и најстаријим непријатељем православног Балкана и православног Српства*, после славне победе над прва два своја непријатеља: над султаном и ћесаром.

Зар ти слушаш шта блеје незналице? „Ми и наши католици“. „Право је да дамо и нашој браћи католицима“. Тако не говоре разумни људи, тако блеје безсловесни овнови. Није реч о нашим католицима, него је реч о римском папи. Он хоће овим конкордатом да окује наше жалосне католике, а уз то да оштети Православну цркву, итд. О томе је реч. И против тога се дигао херојски Патријарх Српски. Против тога се дигао сав српски народ од седам милиона. Против тога су устали босански фрањевци. Против тога су се узбунили и сви просвећени Хрвата и Словенци.

А ти, као богослов, ћутиш, и чак, чујем, и одобраваш беспримерни уговор са папом римским. *И место да посаветујеш др. Стојадиновића, ти дозвољаваш да му главни саветник буде нека мрачна језуитска фигура у сенкама министарства спољних послова, некакав језуит Москатело, који је, на срамоту и*

жалост, у име Владе написао критику на примедбе на конкордат. И Влада се позива на ту критику, као да су је писали велики правници наши: Слободан и Аранђеловић и Живановић и Перић и остали! Папин експонент говори у место Краљевске Владе и пише критику на оно што мисли и осећа и примећује Православна црква и православни народ! Уникум! Ужас! *Рука Светога Саве спустиће се на све вас због ове нечувене љаге на образ српске цркве и српске историје, и то ускоро.*

Је ли теби ротаријанство ближе срцу него српство и православље и правда Божија?

Ако јесте, онда је твоје држање разумљиво, ако ли пак није, зашто ћутиш и не обавештаваш те многобројне дилетанте око себе?

Зар је логично: борита се огњем и мачем против једне интернационале, а другу не мање опасну, грлити и давати јој силу и власт у овој прескупој држави и у овом намученом народу? Ако си уопште прочитао конкордат, могао си се уверити, да се папи и његовој интернационали дају таква права и повластице какве никад нису имале православне цркве као државне цркве у Србији и Црној Гори.

Но, вреди ли се сад објашњавати?

Време је кратко.

Теже је бити човек, него министар.

Немој се наљутити, што се усуђујем дати ти један савет, — можда једини и последњи у овом животу — : буди човек, макар не био министар.

Остави све, само скини са себе проклетство народа. Ако се конкордат и протури, то ће бити Пирова победа. Доћи ће време када ћете сви ви због победе плакати, јер има победа, које значе пропаст победиоца.

22. јула 1937. године
Краљево

Твој одани ти
Епископ Николај с. р.

ТЕЛЕГРАМ
Генералу Марићу
Министру Војном
Београд

Докле ћете Ви ћутати? У овом најкритичнијем часу,
народ узбуђен гледа у Вас и у војску. Саветујте
Претседнику, скините конкордат и задовољите народ.

22. јула 1937. године
Врњци

Епископ Николај

РЕАГОВАЊЕ СРПСКЕ ПРАВОСЛАВНЕ ЦРКВЕ НА ГЛАСАЊЕ У СКУПШТИНИ

Преносимо два акта која се односе на искључење чланова владе и Скупштине који су заступали интересе супротне Православној Цркви око Конкордата.

Оба је потписао митрополит загребачки Доситеј као „администратор Архијепископије Београдско-карловачке, митрополит загребачки“:

„На основу одлуке Светог Архијерејског Сабора Српске Православне Цркве донесене у седници од 19. јула а примивши званичан извештај од стране Светог Архијерејског Синода, да су поједина г.г. министри и народни посланици радили на спровођењу Конкордата, а и у Народној скупштини гласали за поменути законски предлог о Конкордату и тиме се огрешили о Српску Православну Цркву, решавамо да се предаду Црквеном Суду Архијепископије Београдско-карловачке, с тим да им се до решења Црквеног суда ускраћују све црквене почести: др Милан Стојадиновић, министар спољних послова и председник

Краљевске владе; Ђура Јанковић, министар шума и рудника; Душан Летица, министар финансија; Војислав Ђорђевић, министар без портфеља; Светозар Станковић, министар пољопривреде; др Бранко Калуђеровић, министар пошта и телеграфа; Добривоје Стошовић, министар просвете; др Никола Суботић, министар правде; Драгиша Цветковић, министар социјалне политике и народног здравља; Стеван Ђирић, председник Народне скупштине; Боривоје Ђурић, народни посланик, из Београда; Милан Бацак, народни посланик из Младеновца, Жарко Томашевић, народни посланик из Вуковара; Никола Гавриловић, народни посланик из Тебја (Осјек) и Бранко Томић, народни посланик из Сремске Митровице."

Овај списак је објављен 23. јула 1937. године.

Сутрадан издат је још један у којем се налазе ова имена: Сава Микић, народни посланик за срез бјелополски, из Београда; Владимир Казимировић, народни посланик за срез белопаланачки, из Београда; Радослав Димић, народни посланик за срез горњодебарски, из Београда; Ото Гавриловић, народни посланик за срез очачки, из Београда; др Милан

Главинић, народни посланик за срез грачанички из Београда; Михаило Лукаревић, народни посланик за срез пчињски, из Београда; Живко Шушић, народни посланик за срез дежевски, из Београда; Јеврем Томић, народни посланик за срез тителски, из Београда и Драгомир Стојадиновић, народни посланик за срез белоцрквански, из Београда.

САОПШТЕЊЕ МИТРОПОЛИЈЕ ЦЕТИЊСКО-ПРИМОРСКЕ

16. август, 1937. године.

„У последње време лансирају се тенденциозне и злонамерне вести о питању става наше Цркве у односу на актуелне догађаје. Те верзије, које су с планом срачунате и потичу од оних који би желели „раскол“ у Цркви, и упорно се публикују у једном делу штампе, стварају код свештенства и пастве забуну и доводе их до произвољних и сасвим погрешних закључака.

Да бисмо такве гласине демантовали и још једанпут подвукли једнодушност и једногласност српских архијереја, како у доношењу, тако и у примени саборских и синодских одлука, објављујемо ово званично саопштење, које је Митрополија црногорско-приморска упутила свештенству и народу преко архијерејских намесника."

Саопштење гласи: „Пошто се у вези са питањем Конкордата преносе разноврсне вести, које често имају сврху да интригама створе забуну код свештенства и народа, то се овим саопштава, да је у Св. Архијерејском

Сабору у том питању сачувана пуна једнодушност и да то становиште Српске Православне Цркве, заузето и одређено у Меморандуму од 3. децембра 1936. године, који је 5. истог предат краљевској влади, учвршћено Декларацијом Св. Архијерејског Сабора од 26. маја 1937. године АСРБ. 46, стоји непоколебљиво код свих чланова Св. Архијерејског Сабора. Према томе, све вести о томе, да су извесни чланови Св. Арх. Сабора у питању Конкордата изменили своје мишљење и своја становишта апсолутно су неистинита и тенденциозна.

Из канцеларије Митрополије црногорско-приморске 16. августа 1937. године М. Бр. 3650".

У истом акту налази се и решење о стављању под суд народних посланика, који су се огрешили о Српску православну цркву у вези са Конкордатом: Михаило Бошковић, народни посланик за срез даниловградски; Чедомир Сладојевић, народни посланик за срез никшићки; Данило Радојичић, народни посланик за срез шавнички; Никола Јовановић, народни посланик за срез колашински; Зарија Јоксимовић, народни посланик за срез берански; Новица Поповић, народни посланик за срез андријевички и Лука Мијушковић, народни посланик за срез осточки.

Сва ова лица, као припадници епархије црногорско-приморске биће предата на суђење Црквеном суду на Цетињу, за кривице које су починили гласањем у Народној скупштини за озакоњење пројекта Конкордата парафираног између Краљевине Југославије и Ватикана 25. јул 1935. године, чиме су, као чланови Српске Православне Цркве, радили против интереса Српске Православне цркве. До решења Црквеног суда по њиховим кривицама сви именовани у овом решењу лишавају се свих црквених почести, с тим да нико од православних свештеника не може улазити у куће именованих лица ради вршења свештенодејства без претходног одобрења свога надлежног архијереја.

Ово решење доставити Црквеном суду на Цетињу ради даљег поступка. Исто тако појединачно сваком именованом у овом решењу лицу саопштити преко архијерејског намесника и преко истих објавити га народу у дотичним срезovima гореименованих народних посланика, о чему издати посебно упутство свештенству преко Архијерејског намесништва.

Православни митрополит
Црногорско-приморски Гаврило

ПИСМО ВЛАДИКЕ НИКОЛАЈА
АНТУНУ КОРОШЦУ

Министру унутрашњих дела
и заменику претседника
министарског савета
господину Др. Антуну Корошцу
Београд

Господине Министре,

Свети Архијерејски Синод доставио ми је све Ваше жалбе на моје говоре у Јужној Србији на све те жалбе ја могу дати само овај одговор:

У положају у коме се Ви данас налазите, Вама стоје на расположењу сва материјална и физичка средства у борби противу православног свештенства у Југославији. Свим тим средствима обилно се служе Ваши полицијски органи, а нарочито како ми изгледа, у Епархијама којим ја управљам. Мени и мојим свештеницима није остало ни једно средство за одбрану осим молитве и речи. Ви би хтели да ми напустамо и то једино, духовно и морално средство? С

каким правом можете Ви то захтевати од нас? Са тим захтевом не стоји у складу ни божанско ни човечанско право, па чак ни старо незнабожачко „Јус Романум" Изволите сконцентрисати своју пажњу само на један једини срез, рецимо Копаонички да не помињемо остале срезове, па ћете се брзо уверити какав незапамћен терор у том срезу врше Ваши органи: како шпијунирају сваку реч и прате сваки корак православних свештеника, како врше провокације и интеруниције чак и за време Божјих служби, и како кажњавају слуге Божје са по десет хиљада динара и више. Па кад све то пажљиво испитате, Ви ћете по души и савести признати да су све моје речи исувише благе да оцртају оне нескруполозне и гломазне неправде и незаконитости, које се догађају у вашем подручју и које се морају формално уписати у ваш рачун /без обзира, јесу ли оне произашле по Вашој или на супрот Вашој вољи/, све од 19. јула до данас.

Примите Господине Министре уверење о мом поштовању.

Администратор епахије охридско-битолске
Епископ Жички Николај

НАРОДЕ, РАЗМИСЛИ ДОБРО,
ЈЕ ЛИ КОНКОРДАТ МРТАВ?
ХОЋЕ ЛИ СЕ ПОВАМПИРИТИ?

Народе, последњих дана јако су те збуниле смућене и питијске изјаве председника владе, председника скупштине и председника сената о Конкордату. Први је рекао: Одлажем Конкордат, пошто се прилике још нису измениле. Народ га није разумео. Обратио се другој Питији. Она је још загонетније одговорила: Изјава председника владе за свакога је јасна ко хоће да му је јасно. Народ се обратио трећој Питији, која је такође врло смућено одговорила: Влада је повукла иницијативу у питању законског предлога о Конкордату и Конкордат данас не постоји, мртав је, угасио се, пао је.

Ти не знаш, народе, где је истина. Је ли одбачен Конкордат или није. Једни те уверавају: јесте, други: није. Једни веле: умро је, други додају: повампириће се.

Знаш ли, народе, ко ће ти јасно одговорити на ово питање?

Одговориће ти центар свију Питија — Рим. Рим вели да Конкордат није ни одбачен, ни умро, ни пао. Он постоји, он ће се повампирити и за тебе ће бити баук.

„Рајхпост" из Беча од 14. октобра доноси овај извештај из Рима: „Ватикану је сада и службеним путем стигла вест о одлагању парламентарног усвајања југословенског Конкордата у Сенату. Ипак у Ватикану се очекује, да већ парафирани и са обе стране потписани државни уговор неће бити подвргован променама и да се ради осигурања доцнијег пријема од стране Сената неће у овом тренутку подносити Југословенском првом Дому".

„Релациони интернационали" из Милана од 16. октобра вели: „Стојадиновић никад није изјавио, а очевидно је мислио, да не подноси Конкордат на дискусију у Сенат. Он ће поднети споразум са Светом столицом на одобрење Сенату, кад буде за то дошао најподеснији час. Једна је ствар сигурна и врло јасна: Југословенска влада настојаће да ратификује Конкордат по сваку цену. У ватиканским круговима толико су сигурни, да чак изјављују, да је лакше, да попусти Света столица, или да предложи измене, неголи влада Стојадиновића".

„Лидове листи" из Прага од 17. октобра пишу: „За владу остаје још увек као најделикатнији проблем питање односа према православној Цркви. Влада се служи тактиком ишчекивања. Сада је ратификација Конкордата одложена све дотле док не настане умирење."

„Словенац" попа Корошца, од 20 октобра прештампавач ове речи из једног листа: „Скупштина је Конкордат изгласала и Сенат ће га изгласати. Кад се то деси, југословенска нација ће давати Светој столици порез од 900 милиона динара годишње и ови милиони претвориће се у бајонете, пушке и топове и пуцаће из Рима, рушећи југословенска села и градове, те убијати исте држављане који су због кривице својих политичких вођа послали ове милионе у Рим."

Ко има очи да види, нека види! Конкордат није одбачен. Повампириће се!

ВЛАДИКА НИКОЛАЈ
ПИСМО ПРИЈАТЕЉУ МИЛАНУ

Драги ми Милане,

Застидео си ме. Место ја теби да пишем и захвалим на гостопримству, а оно ти ме предухитрио. Затрпан пословима, нисам стигао раније да ти пишем. Слика свега оног што видех и доживех у Ваљеви стоји ми непрестано пред очима. Од свега највише ме је узбудио онај ред и поредак, она самодисциплина народа. Онолике хиљаде сакупљеног народа, а полиција слаба и повучена, па ипак ни једног престапа ни иступа. Како је висока морална свест српског народа! Такав народ је за поштовање. Таквоме народу милина је служити. За такав народ радост је и погинути. Примиио сам из Ваљева два писма. Једно од адвоката господина Стошића, а друго од господина Владете трговца. Обојица ми чине прекор што сам тобож истакао господин Перу Марковића за политичког вођу Ваљева. На то ја нисам ни помишљао. Пера је преко мене тражио за ручком реч. А ја сам се научио у Енглеској, да кад се некоме даје реч, обично се каже о

њему нека похвална реч. Ја сам рекао да је Пера мој старији друг из ђачког доба и да као министар није стекао кућу у Београду. То је све. Мислим, да сам истину рекао. Жао ми је што се то одмах ставило на партијски кантар. Зар ја и о Кајлу не бих рекао добру реч, и то не једну? И о другам свима које познајем по неком добру? Овде је било и људи са стране, и мени је стало било да сви понесу најбољу успомену од Ваљеваца и о Ваљевцима.

Но сад на страну то. И Христос није могао бити свима добар.

Да се вратим на главно. А то је моја срдачна благодарност целом одбору за дочек, особито теби и твојој племенитој супрузи и целом дому. Хвала и хвала. Нека вас све Бог награди и благослови сваком срећом и сваким добром.

Твој одани ти друг и пријатељ

Е. Николај

НИЈЕ ИСТИНА ДА СЕ ЦРКВА УМЕШАЛА У ПОЛИТИКУ

Од свршетак Рата до данас Православна Црква се није умешала ни у једно политичко питање. Било је пред Народном Скупштином хиљаде политичких питања, и међународног и унутрашњег карактера, но Црква се у њих није мешала, него се бавила својим чисто јеванђелским послом. У питање конкордата пак Црква је ушла не као у неко чисто политичко питање, него као у једно многострано питање које засеца у све нерве нашег народног живота, па и у основне интересе Православне Цркве.

Чак и када је први поратни Устав Краљевине С ХС. укинуо Православној Цркви многовековно и традиционално право да буде државном црквом испустио је и ставио на равну ногу са свима осталим верама у овој земљи, наша Црква није протествовала, него је то примила ћутке и ако с болом као нову жртву своју за државу и срећу државну.

Садашњим конкордатом учињен је један циновски корак у рушењу оне уставне равноправности у корист

римске цркве а на штету Православне цркве. Римска црква добија таква права у овој држави, каква Црква Православна није имала никада ни као државна Црква у Србији и Црној Гори.

Нека сваки разуман и савесан човек сада просуди и каже, да ли је преко такве једне страшне неправде и незаконитости могла Српска Православна Црква прећи ћутке.

Владика Николај

НИЈЕ ИСТИНА ДА ЦРКВА ПРАВОСЛАВНА ВОДИ БОРБУ ПРОТИВ ЈЕДНОГ ПОЛИТИЧКОГ РЕЖИМА

Ову неистину проносе они, који немају шта друго да кажу против Православне цркве.

Православна црква је устала са целим српским народом против једног акта данашњег режима, на име против конкордата са римским папом.

И не само да су устали Срби православни, него и огроман број просвећених католика, што сведочи тај факт, да су 30 католика народних посланика гласали против конкордата, док је само једна мањина њих гласала за конкордат.

Бог зна колико је Влада и Режима било у овој земљи, за последњих 80 година, па Црква православна није устајала никада да обори једну владу или један режим, а доведе другу владу или други режим.

Православна Црква као духовна мајка своје деце православне, не може никада идентификовати себе са једном политичком партијом против друге партије. Она сматра себе мајком све деце своје, макар и завађене

међусобом. Она причешћује све, не питајући ко је какве партије. Са тугом Црква је годинама гледала како расте партијска мржња у нашем народу. Та партијска мржња дејствовала је негативно и на цео морални живот народа. Па гледајући то, Црква је често, врло често, дизала свој глас против једне безумне и штетне партијске омразе међу члановима својим. Блаженопочивши Патријарх Варнава — као што је познато широм Југославије — где год је отворио уста пред народом позивао је браћу ка јединству и братству. То је чинио он и у својим посланицама. То су исто, и у истом духу, чинили сви остали Архијереји Православни.

Откуда сад тако дрско и апсурдно тврђење, као тобож да Црква Православна води борбу против овог или оног режима као таквог? Отуда што партијски људи, чак и у борби, против наше Свете Цркве не бирају ни средства ни методе, онако исто као што их нису бирали у борби против својих партијских противника.

Црква не сме стати на њихов терен. Црква се не може и не сме служити лажима, чак ни у најљућој борби. Истини није потребно да ју подупире лаж. Истина не потребује лаж за савезника. Истина је сама

собом тако силна, да јој је у сваком времену и на сваком месту победа осигурана. — У овом случају истина је само ово:

Православна Црква је устала против једног опасног уговора /конкордата/ са римским папом.

И толико. Све остало је неистана, слутња, или злобна клевета.

Бог је судија и Он ће пресудити!

Владика Николај

ПРОПОВЕД ВЛАДИКЕ НИКОЛАЈА
У ГОРЊЕМ МИЛАНОВЦУ

У недељу 20. августа 1937. године

Помози Вам Бог, браћо!

— Бог ти помогао!

Ево нас на овим висинама Рудничким, тако драгим сваком Србину.

Ево нас у мајдану здравља, слободе и светиње. О како је дивно то тројство у јединству: здравље, слобода и светиња! Природа и историја сјединиле су то троје у једно на овим висинама. То је богатство овога краја. То тројно богатство привлачи многи свет к вама, Рудничани. Јер овде осећају људи здравију, слободнију и светлију атмосферу. Лакше и слободније се овде дише и мисли.

Ја спомињем и светињу. Нисмо ли као деца научили да певамо:

„Тамо венци, тамо слава,

Где наш српски Свети Сава...”

А на овим висинама су стопе Светога Саве. Он је

ходио по овом крају, да просвећује српски народ чистом и светом вером Христовом, и да разлучи правоверне од кривоверних. Предање нас учи, да је Свети Сава побо крст тамо у Такову, на оном месту где се сада налази малена, али знаменита црква Дрвенара. Кад је у њој повратио и последње јеретике богумиле вери православној, он је ударио крст на том месту као знамење светиње и победе.

Но, и недавни епски догађаји ударили су печат светиње и славе на сваку стопу ових Рудничких висина. Овде је српска војска задобила једну од најславнијих иобеда над лажљивом и насилном Аустријом. За ова места везана је легенда о војсковођи на беломе коњу.

— Слава Краљу Петру! — кличе народ.

У највећој муци и притешњености Срби су зажегли огромне ватре. Пламен се дизао до облака. Страх и трепет стресао је непријатеља.

И данас смо у муци, у тескоби. Но ми палимо огњеве у душама својим, и пламеновима вере, молитве и одушевљења, плашимо непријатеље своје.

— Тако је!

Четири су основне стварности вере: Бог, душа, бесмртни живот и суд Божји. Ове четири стварности упијене су у душу нашег народа као четири небеска

печата. Бежите од онога ко не верује у Бога, и ко не зна за душу, и ко одриче бесмртни живот душе, и ко не помишља на праведни суд Божји. Ваистину, доћи ће час праведнога суда Божјега, кад ће Бог разлучити праведне од неправедних на десно и на лево.

— На којој ће страни бити Стојадиновић?

Нека свак бира. Тамо се не суди ни по сили ни по свили него по правди Божјој.

— Тако је! — захори се са свих страна.

Ја кажем, и данас смо у муци и тескоби.

Од чега нас је спопала мука и тескоба? Од изненадне буре, која се подигла на спокојном језеру нашег живота.

Ви знате ону јеванђелску причу о пловидби ученика Христових по језеру Генисаретском. Језеро је било мирно и глатко. Наједном је ветар подигао страшну буру. Мала лађица играла је по таласима опасну и смртоносну игру. Устрашени ученици повикали су Христу: „Спасавај изгибосмо!“ На то им је Христос спокојно одговорио: „Маловерни, што сте се уплашили?“ И устаде, и заустави ветрове, и утиша буру. Ми верујемо, да ће Он једини моћи и хтети утишати буру, која је усколебала сав живот наш до темеља.

Петнаест година живео сам ја на обалама нашег дивног Охридског језера. Посматрао сам га кад је било тихо; посматрао и буре на њему. Гледао сам како по мирној води плове Охриђани у својим чуновима. Један веслар лагано весла. Сви остали у чуну безбрижно седе, леже, разговарају и дремају. Али кад се изненадно дигне бура, сви се дижу и сваки се хвата за весло, или лопату, или даску. Сви се труде и веслају да избегну буру и стигну у пристаниште. Није чудо: живот је у опасности. Тако и ова стварност, коју наш народ сада преживљава, представља једну буру, и то велику.

— Тако је!

Од рата па до прошле зиме наш народни живот личио је на мирну воду. Дизали су се мали таласи, али није било велике буре. Код наших суседа било је бунтова, револуција и преврата; код нас мир и спокојство. Лечили смо ратне ране и ћутали стрпљиво. Суседи наши били су пуни зависти према нама. Али ево изненадно усколебало се и језеро нашег живота. Подигла се бура. Дат је знак за спасавање. Дао га је наш Блаженопочивши Патријарх.

— Слава му!

Народ се ускомешао. Ко је спавао, пробудио се. Ко је дремао, пренуо се. Изувени су се обули; распојасани

опасали. Опасност је. Сав се српски народ усправио као гора јелова, као војска Божја. Свак из душе уздиже молитве Господу: „Господе, спасавај, изгибосмо!“ О, како је диван овај народ кад се уједини и исправи у опасности! Тешко га познати. Тешко га схватити.

Дубока му је душа као што му је дубока и сва епска прошлост његова. А сва му је прошлост насловљена геслом: За крст часни и слободу златну!

Изненадно дунуо је неки трајанствени ветар. Одједном се подигла бура. Тај ветар није запретио нашим кућама; није ударио по нашим шумама и усевима. Он је ударио по душама нашим. Ударио је по часним крстовима нашим, да их поломи; по вери нашој, да је угрози; по слободи нашој, да је згази; по светињама нашим, да их помрачи.

— Доле издајници вере православне!

У историји Срба записана су и описана многа гоњења свете вере православне. Гонили су је Монголи — зато што су Монголи. Гонили су је Мађари — зато што су Мађари. Гонили су је Турци — зато што су Турци. Свако је чудо Србин претурио преко главе...

— Тако је!

— Нећемо дуго!

— Доле управници!

Но све су то били људи и народи друге вере.

— То нам није жао!

— Друга вера!

Али у дубинама и дубравама историје наше ми нигде не налазимо случај гоњења српског Православља од српских православних синова. Данас су неки тамни синови дигли руку на духовну Мајку своју, на Српску православну цркву.

— Доле са издајницима!

Не вичи, народе, доле! Јер сваки је већ доле, у низини најнижој, ко је дигао руку на Цркву своју, на духовну Мајку своју. Таквоме ми треба да помогнемо да се дигне горе, а не да му желимо још дубљи пад.

— Море, нека их доле у благу.

— Нека иду, нама треба поштена управа!

Но, одакле дуну онај тајанствени ветар што усколеба језеро нашег живота и подиже буру? Кад сам био у Јерусалиму, рекли су ми једног дана, да не треба да излазим из куће, јер је дунуо ветар из Мисира. То је заиста чудан ветар. Не осећаш га да дува, али он је ту, и од њега се кваре уши и очи. Тајанствени ветар који је произвео буру код нас личи на тај мисирски ветар. Он је дунуо из преко мора. Тај ветар тајанствено удара на нашу земљу још од Светога Саве.

— Слава му и чест!

И Свети Сава је чувао српски народ да не оглуви и не ослепи од тог ветра. Кад је видео свог брата Вукана, тешко ударена тим западним ветром, он га је одбацио од себе и од народа српског да не задржава друге. Кад је видео да је тај ветар замајао и брата му Стефана, који заслепљен пружи руку да прими круну од онога тим ветром западним, он га доведе у Жичу, па на свенародном Сабору круниса га православном круном, и окрете и управи, и њега и сав српски народ ка Истоку, одакле се и јавио Спаситељ света, одакле се и сунце рађа.

Но овај тајанствени ветар заслепио је у наше дане неке синове и православне, те не виде шта раде.

— Није, није ветар него хиљадарке!

Напад је дошао изненада. Но главни стражар на капији Цркве Светосавске није спавао. Ви сви знате, као ратници и војници, шта је дужност стражара у логору где се војска одмара. Кад спази непријатеља, он мора да труби на узбуну. Ако то не учини, шта је он?

— Издајица!

Патријарх Варнава био је будан стражар. Кад је уговор са римским папом објављен у нашој земљи, он је громогласно затрубио народу српском на узбуну. Он

је викао, да је тај уговор угарак, који ће нам кућу запалити, државу ослабити, народ поцепати и безброј рана и зала нашем националном телу нанети.

— Слава му!

Народ је чуо глас свога Патријарха, и узбунио се. Народ је схватио опасност. Он је осетио дим и мирис од оног угарка. Али они који пуним устима говоре за себе: „Ми смо православци“, нису се дали уразумити, нису се могли пробудити. Гакање гусака некад је пробудило римски сенат, а вика Патријархова није могла пробудити ону високу господу нашу. Они су говорили: „На капију не улази непријатељ, него спасилац. И не уноси угарак, него маслинову грану!“

— Доле издајнице!

Шест пуних месеци Патријарх је викао, говорио, опомињао, саветовао, но уши њихове нису хтеле чути. Патријарх је говорио некима од владика: „Ја осећам да ће ме ова борба стати живота, но не жалим, само да се спасе наша Света Црква и наш намучени народ новогa ропства“. И заиста стало га је живота.

— Отрован је! — захори се из многих грла.

Ја знам само једно: теже је борити се са мртвим него са живим.

— Тако је!

Као хришћани ми верујемо у бесмртност душе човечије. Ми верујемо још да живе душе из онога света воде борбу за правду Божју. Због тога верујемо и у то, да ће жива душа Патријарха Варнаве нама помагати у овој борби, а мучити мучитеље његове.

— Смрт злотворима!

Они нас гоне, и то опако гоне. Гоне нас лажима и насилјима. Најпре су називали нас православне свештенике и владике средњеveковним мрачњацима. Но кад су прочитали у енглеским новинама, да се овим Конкордатом Југославија враћа у најцрњи мрак Средњег века, они су се бацили на нас другом клеветом. Рекли су да српско свештенство пактира са комунистима. Тако су нас пребацили са крајње деснице на крајњу левицу. Али кад су страни новинари, који су били присутни оној крвавој Литији у Београду, написали, да између српских свештеника и комуниста има само једно заједничко, а то је, да су и једним и другим разбијене главе од полиције, они су заћутали. Па не знајући, у какву категорију да нас ставе, најзад су нас оцрнели као антидржавне елементе, у издајнице државе. Исто су тако поступили Јевреји према Христу. Пошто су исцрпели све лажи и клевете на Њега, и

пошто су га испљували и испребијали, они су Га извели пред Пилата, римског гувернера, и тражили да се разпне као велеиздајник. Срским свештеницима данас може само на част служити, што се на њима понавља судба Спаситеља света! А нашим гонитељима и мучитељима ми можемо довикнути, ако им уши нису заглухле:

— Оглувели су од папиних пара!

Немојте ви, господо, бранити државу од српских попова, чији се број преполовио у ратовима за ову државу, него је браните од других и од себе. Нити нам претите Законом о заштити државе. По том закону ви нас не можете судити, него само по непостојећем закону о заштити владе и режима. *Од јуче ја не могу никако да се отресем помисли: шта би рекао онај митрополит Мелентије Добошар, да му је некад неко прорекао, како ће доћи време, кад ће један римокатолички поп бранити државу од православних свештеника?*

— Доле поп Корошец!

Ја сам јуче служио службу Божју у манастиру Враћевшници покрај гроба митрополита Добошара. И кад сам после у ћутању стајао над његовим гробом, чинило ми се да чујем глас славног владике Добошара:

Трипут су ми се ових дана преврнуле кости у гробу. Једном због онакве смрти српског Патријарха. Други пут због језуитске најезде на моју отаџбину. Трећи пут због мојих праунука, који помажу ту најезду.

— Доле савезници језуита!

Зашто се љуте што су одлучени од Цркве? Шта ће у цркви они који мрзе цркву и гоне цркву? Како се усуђују говорити да је њихово одсецање од цркве незаконито? Зар они могу избацити из своје партије свакога ко се разликује од њих у мишљењу, а црква не може одсецати од свог тела болесне делове? Ми смо поступили законски, тј. по врховном закону наше вере и Цркве, по Јеванђељу Христовом. Није ли сам Оснивач цркве рекао: „Ако те рука твоја саблажњива, одсеци је“. Жале се још што су стављени под Црквену забрану без саслушања. Зар нису саслушани? Саслушање се врши пред једним чиновником или двојицом. Међутим, они су саслушани пред триста посланика и пред петнаест милиона душа ове земље. Није ли то најпотпуније и најсавршеније и најјавније саслушање?

— Тако је!

После лажи и клевета просутих на главу српског свештенства, они су прешли на насиља. Ја сам одсудно против лажи и насиља. То би и свима вама препоручио

најстроже. Ми имамо у рукама оружје далеко јаче од лажи и насиља. То је истина и правда. Ако помешамо ма и најмање лажи са истином, ми тупимо оружје истине; и ако помешамо ма и најситније насиље са правдом, ми слабимо оружје правде. Истина и правда довољно су јаче саме собом против свих лажи и свих насиља. То је један темељ јеванђелске етике. Поучимо се на њиховом примеру. Погледајмо шта су они успели са својим беспримерним лажима, као што је, рецимо, она, како тобож Свети Синод хоће да приграби од Краљевских Намесника сву државну власт. Ко им верује?

— Нико, нико!

И шта су успели са насиљима? Разјарили су народ још већма и повећали буру, буру огорчења.

— На вешала!

Где је ту хладна државничка мудрост? Где знање из психологије? Где опомене историје? Где искуство о томе да се држава насиљем не утврђује него слаби? Ни сенке од свега тога. Они продужују са насиљем. Продужују да хапсе, да тероришу, да затварају уста, да ломе пера, да бију и да убијају.

— Нека дођу у Крагујевац! — виче један Крагујевчанин.

— Бићемо их отровним змијама!

Најпре крв у Београду, па крв у Бијељини, па крв у Сарајеву, па крв у Младеновцу, па, како чујем, синоћ крв у Ваљеву! О, Боже велики, какви су греси наши, да нас све ово постигне? Ако су Срби морали гинути у рату, зашто да гину у миру? Ако су нас убијали непријатељи, зашто да нас убијају православни синови?

— Доле крволоци!

Има ли нас Срба колико Кинеза? Кинеза има 400 милиона, а нас 7 милиона. За китајски мравињак мање је осетно кад стотине Кинеза погине него за нас кад један Србин погине. Ја мислим, да живот сваког Србина у миру треба да је веома драгоцен.

— Тако је!

„Крв је људска храна наопака“, рекао је велики владика Његош. О, браћо, како страшна тајна проли-вене невине крви! Кад је Каин убио Авеља, рекао је Бог Каину, братоубици: „Крв брата твојега вапије к мени“. Свака невина крв вапије ка небу за осветом.

— Народ ће осветити!

— Под народни суд изроди!

Не, браћо. Бог је судија. Бог је најстрашнији осветник невине крви. Ви заборависте шта ја рекох

малочас против лажи и насиља. Зар ћемо се ми служити њиховим средствима, а надати се победи? Они не престају да се служе насиљем. Ето, пре неколико дана били су бездушно бијени на улицама чачанским три свештеника: Туцовић, Ђукић и Тијосављевић.

— Чули смо.

— Чвркић.

Кад је тражена заштита власти, отказано је. Као да је полиција само зато да штити живот неколицине народних посланика! Ко плаћа...

— Конкордаши.

Ко плаћа полицију, жандармерију, ако не народ? Онда треба заштитити свакога члана тога народа. То је поштење, то је правда.

Али хоћу да престанем ређати вам сва зла која су проузрокована оним Конкордатом.

— Говори, говори!

Читава брда зала наваљена су на нас, на Цркву православно, на народ православно. О, дани, горчији од пелена! И сва та зла родила су као зли плодови на оном злом дрвету што се зове Конкордат. Сетите се речи Спаситељеве: Свако дрво познаје се по плодовима својим. Добро дрво доноси добре плодове, а зло дрво

доноси зле плодове". Сетите се, па онда оцените какво је дрво Конкордат према плодовима његовим за последњих четрдесет дана. Ко га је прочитао, познао је и сазнао је; а ко га није прочитао, не мора га ни читати: нека га цени по opakим плодовима његовим.

Но време је да престанем.

— Не, не! Говори!

Народна песма каже: „Ве несреће ту и среће има!" Гоњење Цркве повратило је све и свакога цркви. Опасност од Конкордата, као и свака опасност, сјединила је народ. Партизанство међу Србима избледело је. Људи који нису годинама говорили међу собом, пружили су једни другима руку измирења. Пијанство и коцкарство ишчезава. Озбиљност замењује лакомислени живот омладине. Угашена кандила по кућама запаљена су. Домаће молитве повратила се глад за духовним књигама. Песме црквене и духовне замењују песме вулгарне и непристојне. Кафански живот је ослабљен. Домаће огњиште оживело. О, Боже слава ти и хвала! Чак и комунисти почињу се враћати вери Божјој; почињу разликовати националну цркву од интернационалне. Нека се поправљамо, па макар још страдали и страдали.

Ми желимо спасење и оној господи која гоне цркву Божју.

— Нема њима спасења!

Докле је год човек жив, има покајања; а докле има покајања, има и спасења. Нека се покају, дакле, она господа, гонитељи наши, и нека принесу плодове покајања. Нарочито није срамота покајати се пред Мајком црквом. Ако се покају, али истински покају, црква ће им опростити. Ако ли се пак не покају, него продуже безумно и јаросно гонити Цркву Божју, спустиће се на њих тешка рука Божја. Зар не виде, да се већ почела спуштати? Ми им помажемо молитвама, да се покају и спасу. Продуже ли пак насиље над Светом Црквом Божјом и народом Светосавским, ми им можемо само, с јадом у срцу, довикнути:

„Цвелај, аго, сиротињу рају,

Проклеће те сиротиња раја,

Сузе ће те њене угушити,

— Еда Бога и Божије правде!"

ГОВОР ВЛАДИКЕ НИКОЛАЈА У ВАЉЕВУ

Да благодаримо најпре Господу Богу, који је дао данас овако ведар и светао дан. У његовој руци су ведрине и муње и магле и кише. Њему јако годи такво народно расположење, те данашњи дан учини овако лепим и ведрим.

Од своје стране, ја хоћу да благодарим и преосвећеном мом брату, владици вашем шабачко-ваљевском, који ме је позвао данас на ову дивну свечаност, да као ваш земљак, заједно са вама, поздравим њега као нашег шабачко-ваљевског владика, а заједно, опет с њим, да видим вас и да вас поздравим. Јер и ја сам никао и поникао на овој груди земље. Зато сам срећан што могу да учествујем у радости владике који се радује вама и у вашој радости, који се радујете њему.

Браћо моја, каква је то необична ствар, какав је то тајанствени узрок, шта је то што је могло покренути данас 30 до 40 хиљада вас, из градова и из села, од Засавице па до Мионице, и од Ражане па до Обреновца, да се напуните у овај град.

Протест народне савести

Кажу наши тамни синови, господа наша, да смо ми попови узбунили народ. Ми кажемо, нисмо ми узбунили народ, него народна свест сама се узбунила. Народ српски се узбунио, али се још није побунио. И срећа је велика што пред тим народом узбуњеним, чија се савест подигла до небеса да протестује против једног ужасног насртаја на све што је свето у Србији, срећа је велика и спасоносно је то, што црква стоји пред тим народом и не да му да из узбуне пређе у побуну. Ја кажем, браћо моја, нисмо ми узбунили народ, него се сам народ узбунио. И народ, који је дошао данас у толиким хиљадама, ја мислим, ипак није дошао само због нас двају владика. И пре су владике долазиле у овај град, али никад, не памти се у историји на десетинама хиљада окупљати око цркава православних. Он није морао да говори, његове ране говоре. Удари и муке које је он поднео, говоре јасније него сваки људски језик. Али, ја нисам имао ту срећу да поднесем жртву за нашу праведну ствар и нашу православну цркву, и зато ја морам језиком да се служим и да браним ову ствар за коју је он лио крв, да браним речима и језиком, не лажима и насиљем, него истином и правдом.

Тамни синови наше цркве који служе римској пропаганди као ћуприја, наши крштени ћуприлићи.

- Доле с њима!

Они морају да се служе лажима и насиљем, они морају да се служе и канцама и огњем и мачем и тамницом противу нас. Нама је довољна истина и правда Божја. Ми који се боримо против лажи, не смемо лагати, не смемо узбуну претварати у побуну, ни у буну. Ми треба да останемо достојни, у духу светог Саве, а на линији покојног патријарха нашег Варнаве.

- Слава му!

Наш владика Симеон ипак је говорио и језиком и говорио је мудро и изнео је и објаснио је све како је текло за последњих осам или већ девет месеци. Ево, шездесет седми је данас дан, браћо, како је била она крвава литија у Београду. *Неки су говорили, неки од ових тамних синова наше свете цркве, како је свако чудо за три дана. Досада су се преварили за шездесет и четири дана, а ко зна за колико ће се још дана и месеци и година преварити.*

Браћо моја, три су догађаја произвела оволику узбуну у српском народу, тако да цела Србија ври као кошница пчела уздрмана.

Смрт патријарха Варнаве

Први догађај је смрт нашег Блаженопочившег патријарха Варнаве.

- Слава му!

Слава му. Ја вам могу рећи да је он често говорио мени: „Кад ћемо у твоје Ваљево?“ А ја сам се радовао томе да дођемо. Говорио сам му колика би то почаст била за овај честити и мученички народ ваљевски. Али, ето, није доживео, није му речено, судбина је хтела другачије. Народ се узбунио због његове смрти.

Почели су се проносити разни гласови да је он умро, овако, а не онако. Лекарски извештаји били су врло сумљиви и двосмислени. Људи су говорили отворено да он није умро природном смрћу. Тамни синови наши сада саслушавају свакога, који год говори да је он отрован саслушавају, бију, предају тамницама, државним судовима.

- Доле тровачи!

Зашто? Зато што код људи има сумње да патријарх није умро природном смрћу. А што то њих љути, то се ја чудим. Нико не каже да су га они отровали, па кад нико не каже, што их то љути, зашто се јављају? Ко их тражи, ко их пита? Ми црквени људи изгубили смо

свог поглавара. Српски народ изгубио је наследника светог Саве на престолу светосавском, ми смо осетили тугу као пре три године кад смо изгубили Блаженопочившег краља Александра. Али ипак, ми смо спокојни и мирни. Кад неко прича да је патријарх отрован, ми смо мирни. Што се они јављају и љуте кад то нико не каже! А ми спокојно чекамо, јер ми знамо, нисмо деца, да „заклела се земља рају, да се сваке тајне знају“, није нетачно и нема ничег тајног, што неће бити јавно. Ми чекамо спокојно, јер верујемо да ће неког савест мучити и дању и ноћу и да ће се неко јавити и проказати како је умро патријарх Варнава, да ће целе ноћи сањати патријарха Варнаву и мислити о његовој смрти и о њему. Зато и не пропитујемо више како је умро патријарх Варнава, већ то остављамо Богу у руке. Он зна и у своје време показаће све. Смрт патријархова је први догађај који је потресао нашу земљу.

Конкордат

Други догађај који је потресао земљу нашу, то је Конкордат, то је уговор који су наши тамни синови са папом написали, озаконили, спровели га кроз скупштину.

- Доле папа! Доле Конкордат!

То је Конкордат. Пре свега, шта значи Конкордат? То значи споразум. Ја мислим, споразумевају се два разума. Међутим текст Конкордата, као што је рекао владика Симеон, не показује да је то споразум, да су ту два разума спроведена, него да је ту само један разум, један диктат. То није Конкордат — то је уникордат.

- Доле Конкордат!

Наши тамни синови забрањују да се говори о Конкордату. Зашто забрањују да се говори о Конкордату? Наредили су чиновницима да не смеју ни прислушкивати кад се говори о Конкордату и чиновници не смеју више у кафане, јер имају уши, морају чути. Народ не иде у кафане, јер се боји казаће, и тако јадне кафеције наше трпе данас веома. И ако остану при овим наредбама, ја мислим, мораће дати додатак кафецијама нашим.

Не даду да се говори о Конкордату. Ми знамо да се не говоре неучтивне речи. Ми знамо за речи неучтивне и учтивне. Нека кажу да је Конкордат неучтива реч и ми нећемо говорити о њему. Ако је то нека безобразна реч, нека кажу, ми је нећемо спомињати. Јел тако?

- Тако је, живео!

Ови говоре, браћо моја, ови тамни синови наши, како је Конкордат политика и како се о њему не сме

говорити у цркви и околo цркве, зато што је то политичко питање. А да ли је то политичко питање? Кад узмете Конкордат, а ја сам га преврнуо од прве до последње стране, видећете да се ту говори само о вери и цркви, о цркви и вери, а политика се не спомиње нигде. Је ли то онда политичко питање? То је црквено — верско питање, ја мислим. И зато што је црквено — верско питање, ја сам наредио мојим свештеницима у епархији мојој да говоре против Конкордата. Моје свештенике гоне банови, начелници, полиција. Неки дан сам баш послао депешу бану зетском и казао сам: „Престаните ради Бога да гоните моје свештенике у вашој бановини. Сва кривица је мојих свештеника што говоре против Конкордата. А ја сматрам, господине бане, да говорити данас противу Конкордата, то није кривица, то је врлина и патриотска дужност.”

- Тако је, доле Конкордат!

Но, они кажу то је велика политика и не смете је у цркви спомињати. Ми говоримо, о тамни синови наши! Можете ви свако питање назвати политичким и забранити да се о њему говори у цркви. Можете ви да прогласите косовску битку за политичко питање и да забраните поповима да о Видовдану о њој говоре у цркви. Можете ви казати женска мода је политика и да

се у народу не сме говорити о женској моди. Ви то можете казати. Ви све можете казати. Но да ли ћемо ми веровати? Ми имамо свој мозак и своју историју и своју традицију. Ми смо народ слободарски и за слободу смо дали више него ма који народ у Европи и у Азији, и ми не можемо одмах, чим чујемо шта ви кажете, да поверујемо и да примимо. Ми говоримо противу Конкордата непрестано, зато што оно није политичко, него црквено-верско питање. Кад Устав Српске православне цркве није политичко питање, зашто да Конкордат буде политичко питање.

Гоњење Цркве

Трећи догађај, браћо моја, који је донео узбуну, али не и побуну, нашег народа у Шумадији, Босни и Македонији, Војводини и тако даље, то је гоњење Српске православне цркве.

- Тако је!

Црвена интернационала гони православну цркву у Русији већ двадесет година, а ево црна интернационала преко својих ћуприлића у овој земљи гони Српску православну цркву.

Гоњење цркве. Које цркве? Националне светосавске

цркве! Незапамћено нешто у историји, не само нашој, него у историји ма ког народа европског или американског, да је власт врховна државна гонила националну цркву. Браћо моја, ја сам учио гимназију у Ваљеу. Историја западних народа била ми је тежак, претежак предмет. Седам стотина година, седам пуних векова, дакле, историја западних народа испуњена је борбом противу ненародне цркве, интернационалне цезаристичке цркве римске. Седмогодишњи рат, тридесетогодишњи рат, рат државе Немачке противу папе римског, па рат Италије и Шпаније противу папе и хиљаде других крвавих ратова. *Нама јадној деци није онда објашњена разлика између те интернационалне цркве која се служи свим средствима и која се служи преко мере инквизицијама и другим средствима, и која се служи њима и према нашој народној православној светосавској цркви, између те цркве и наше Светосавске цркве. То нам се није објаснило у гимназији и ја са овога места апелујем на све наставнике историје да буду добри да то деци објасне.* То је једно животно питање да се зна противу кога је Европа ратовала толико столећа и *зашто ниједан народ није ратовао противу своје цркве, него противу црне интернационале, црквеног фашизма.*

Да народи нису вековима водили борбу противу папе римскога, ми бисмо данас били сто пута културнији и паметнији и напреднији, него што смо сада. Што људи нису много више створили и открили у овој чудесној природи Божјој, то је због вековне борбе царева, краљева, кнежева и држава противу интернационалне цркве. Браћо моја, једино је Енглеска успела, после много столећа ратовања са римским папом, да створи код себе националну енглеску англиканску цркву, слободну цркву. Од 45 милиона Енглеза само један милион припада католицима. Четрдесет и четири милиона припадају националној цркви. И кад данас Енглези чују да се гони национална црква код нас у Југославији, они не могу да верују и гомилају своје коресподенте у нашој земљи, да виде да ли су паметни ови људи који то чине и да ли је то истина.

(Епископ др Николај наводи затим примере Лутера, Јана Хуса и других бораца против католичке цркве). У вези с тим он говори о Светом Сави па каже:

— Оно што је Свети Сава дао нама пре седам стотина година без крви, данас немачки народ не може да добије после векова тешких ратова и борби и мора суза и река од крви. Ја вас молим да схватите и уверите

се да је у низу ових догађаја који потресају нашу земљу и догађаја који потресоше Европу, да је Свети Сава већи од Јана Хуса, од Лутера и многих других који су хтели националну цркву. Нико од њих није успео, само је Свети Сава успео да без крви организује српску народну цркву у народној држави, са народном династијом, са народном војском, са народном школом и просветом и са народном културом.

- Слава му!

Ја мислим да је ово највећи човек Европе за последњих седам стотина година. *И ето, браћо моја, у ово време сада мрачни синови наши устали су против ове националне цркве. Говорило се често пута и сада је у употреби: ако удариш Србину на веру, онда ћеш видети да Србин има веру.* Они су ударили по српској вери, по главама владичанским и свештеничким, пролили су крв у Београду, па у Младеновцу, у Бијељини, у Ваљеву.

- Доле разбојници! Доле крвопије! Доле тровачи!

Ја бих вас молио да сада, кад говорим о овоме, са пијететом саслушате имена оних за које се зна да су погинули. То су: Милован Живановић из села Јагњила, Љубомир Спасовић из села Кораћнице, Ђорђе Тодоровић из Бијељине, Драгица Богдановић из Сарајева.

А колико је њих рањено, колико је њих у болници пријављено, а колико их је побегло у кукурузе и у шуму, не смејући да се јаве у болницу да не би били ухапшени и саслушавани. Па колико је њих отпуштено из службе, колико има пензионисаних, понижених и увређених. Хиљаде и хиљаде синова за ових шездесет дана страдали су и страдају за ову свету веру народну и свету православну цркву.

Конкордат — стотрука камџија

Они сад још хоће да говоре и разговарају о тексту Конкордата. Ми смо заклопили тај текст и метнули га у хартију. Шест месеци патријарх наш и владике српске молиле и преклињале су те тамне синове да чују примедбе наше, да чују наша објашњења, да чују неправде које се чине. Писали смо, молили, опомињали. На наш меморандум и примедбе синови таме нису хтели ни да одговоре до близу смрти патријархове. И кад се ушло у крв, кад је патријарх погинуо, кад се догодило оно што се догодило, ми смо заклопили Конкордат и метнули га у хартију. И данас говоримо само о плодовима Конкордата. Ми смо шест месеци говорили: Конкордат је зло, а они су говорили:

није, Конкордат је добро. Ми смо шест месеци говорили: Конкордат је угарак, а они су говорили: није, то је маслинова грана. Ми смо говорили: то је змија, а они: није, него јегуља. Али кад је та зверка порасла о којој смо говорили, није се знало сигурно је ли јегуља или змија. А кад је почела да задаје страх и трепет на све стране, данас је цео српски народ уверен да је то љута змија а не јегуља. Народ не уме ни да изговори ту реч Конкордат. Али један сељак је пре неки дан добро рекао: „Какво му је то чудо што прође кроз кућу. Не знам како се зове, али чини ми се корбач зове се!"

Шта је Конкордат? Тамни синови наши кажу: „Што се буне владике и попови кад то не дира и не штети православно цркву!" А ми кажемо: То је стоструки корбач који удара по свима нашим установама, народним и државним, по војсци, по династији, по цркви православној, по свима другим верама, по школи, по просвети, по српству, по нашем уставу који је Краљ покојни потписао, по слободи свог народа, по прошлости, по имену нашем. Стострука камџија од које је рањена цела наша држава и цео наш народ и све наше установе. Зато кажем: и ја бих назвао Конкордат корбачем, али стоструким корбачем.

Али, да ли ми не чинимо неправду нашој браћи

католицима у Југославији? Да ли се ми не грешимо о нашу браћу Хрвате и Словенце и Србе католичке вере? И тако испитујући нашу савест, ми смо овако одговорили: ми никад нисмо гонили туђу веру и с муком смо бранили нашу. (Овде епископ Николај помиње Светог Саву, констатује да за време од седам стотина година од њега не памти се да је српски народ гонио неку туђу веру. Он каже да се противу Турака ратовало као противу завојевача, али не и против неке туђе вере).

— Нема чистије историје у том погледу од те историје. Нико не може пружити прст на Србе и казати: ви сте били нетолерантни. Наша је савест мирна. Ми не вређамо нашу браћу, Хрвате и Словенце, а тридесет представника католика гласало је противу Конкордата. Сви просвећени Словенци и Хрвати су противу Конкордата, огроман део нашег католичког живља. Ми желимо нашој браћи Хрватима и Словенцима сваку срећу, као год и самима себи. И они су узбуњени. Њих нема ко да брани. Папа им стоји са оне стране, а с ове стране мрачни синови српски. Ми сматрамо за своју дужност да бранимо своју браћу Хрвате и Словенце од овога зла.

Прстенлије и ћуприлићи

Сад, браћо моја, наши ћуприлићи кажу како су тешко озлојеђени противу цркве и противу владика и свештеника и целог нашег народа. Криво им је што се народ скупља у оволиким масама око цркве, што њих не дочекује. Они представљају нову традицију, зато их народ не прима. А ми представљамо стару традицију, народни морал, народну светињу од седам стотина година, а преци наши кроз седам стотина година присуствују с нама заједно, а ви кад дочекујете нас, дочекујете и њих, те нас овде има не тридесет или четрдесет хиљада, већ читавих пет стотина милиона, духови отаца наших с нама су заједно и близу нас.

Ја мислим, *ћуприлићи неће одолети*, ја мислим конкордаши неће одолети, ја мислим сва је Шумадија против Конкордата, и сва Србија, Македонија, сви устају против латинизације, јер се зна шта је латинизација. *Онда, наша господа кажу: ми не знамо која је вера права, јер према оној причи о три прстена, сви прстени сијају подједнако и зато они кажу да презиру све вере. А кад презирете, што не презирете папску веру, а не народну!*

Тако су се преварили и бољшевици у Русији. И они су мислили, све су вере лажно камење и прстење. Они мисле: вера је вера. *Али, ми кажемо није: човек је човек, прстен је прстен, а вера је вера. Заиста, постоји само један прстен који је од чистог злата, а друго је полулажно или сасвим лажно прстење. У том јесте мудрост знати који је прави прстен и која је права вера, државна вера, а која представља лажно и опасно прстење за државу и нацију. Је ли тако, браћо?*

- Тако је!

Онда они кажу овако: ми ћемо да одвојимо цркву од државе. А досад су црква и држава били заједно. Душа у телу, црква у држави, нешто нераздвојно као близанци, као један организам. А они хоће од нас, браћо, да праве остатке, да постану остацима цркве и државе. А ми знамо да где год је црква одвојена од државе, ту је црква непријатељ државе, а држава непријатељ цркве. (Др Николај наводи пример у Немачкој, Француској, Шпанији и Белгији). Они се позивају на Бријана и друге, а ми кажемо: далеко сте ви од њих, јер су они водили борбу против интернационалне, а не против националне француске цркве.

Даље они кажу да хоће као Бизмарк да воде

„Култур-кампф." А ми питамо, да ли је Бизмарк вадио мач противу Лутеранске цркве или противу Римокатоличке цркве, којој су наши тамни синови постали ђуприје да добије право и повластице у овој држави.

Покојни Масарик је стално говорио: Ми Чеси и ви Хрвати ослободићемо се од Аустрије, а имамо још једно ослобођење да изведемо, то је од Рима. Лос Фон Ром! То је он почео, радећи на остварењу националне цркве. Он није успео да створи једну организовану националну цркву, као што је то успео Свети Сава у нашем српском народу.

Ето, браћо моја, шта су учинили ђуприлићи с нама, ето, браћо моја, шта су учинили прстенлије. Ето, како напакостише нама. Па сад хоће још да разговарају о тексту Конкордата. А ми кажемо: бацили смо ми то у архив. Сад говоримо о плодовима Конкордата, о змији, а не о јегуљи, јер је отровна.

А они говоре да ће Конкордат да прође и кроз Сенат. Хоћемо ли ми то дозволити?

- Нећемо!

Да ли смемо?

- Не смемо!

И ја мислим да не смемо. Зар после крви и страдања

да ми допустимо сада да то чудо прође кроз Сенат и да буде закон. У Младеновцу толики људи леже у тамницама. Још су у тамницама од оног дана. И кад је био парастос, они људи из тамнице младеновачке пошаљу свећу са писмом да се прочита тамо у цркви. Кажу: „Дајемо све за ствар за коју си ти, велики Патријарше, погинуо. Шаљемо ти ову свећу и нека ти је слава!" После тога су они одмах бачени у подруме, из колико-толико видних соба, у праве тамнице, у Младеновцу. Смемо ли ми да пренебрегнемо ово хапшење наше браће и страдање њихово, па да кажемо: шта се нас тиче Конкордат? Оно што је постигло њих, постићи ће и вас.

Како се променила ова земља за ова два-три месеца. Не може човек више да је позна.

Није само неравноправност у томе што је речено и подвучено у погледу цркве наше и римокатоличке. Данас је неравноправност и међу грађанима, потпуна неравноправност.

Један сме да говори и да лаже колико хоће и докле хоће, а други не сме ни истину да говори. Ћуприлићи могу држати зборове какве хоће, а колеге њихове не могу добити дозволу да држе зборове.

Српска црква — огњиште слободе

Прстенлије се љуте што долазе људи политички у црквене порте да држе говоре и оптужују нас што то дозвољавамо. Они кажу да су се црквене порте претвориле у политичке арене и саборе, што не сме бити. Ја сам спреман да им одговорим овако: ми не зовемо те људе да долазе, а ако они долазе, ваше је да пазите. Али ту има лека, дозволите да држе зборове где хоће, па неће долазити у црквене порте да држе зборове.

- Тако је!

Даље ја ћу им рећи ово: данас Српска црква служи за част, јер се слободна реч у Југославији може данас чути само у цркви и код цркве.

- Тако је!

Једино огњиште слободе то је Српска православна црква за наш народ.

Они кажу да смо се здружили са комунистима и да хоћемо да оборимо ову државу и ову земљу. Ми кажемо ово: ми видимо шта комунисти раде на делу наше браће Руса у Русији. Ми са комунистима нисмо, али ми имамо једну поруку комунистима, односно свима нашим радницима и који јесу и који нису

комунисти: браћо радници, ви немате бољег пријатеља од Српске мученичке православне цркве, одбаците учење о безбожништву, о томе да не постоји Бог, о глупостима атеистичким и примите веру у Бога и приђите светој националној цркви православној, и црква ће вам помоћи, и црква ће вас благословити. То је што ми имамо да кажемо, да кажемо комунистима, а ми не тражимо њихову потпору са њиховим мислима и убеђењима, него ако се промене, ми ћемо их примити у окриље цркве православне.

- Доле комунисти!

Они кажу да опозиционари њихови користе ову прилику за себе. Ми поздрављамо доброшлицом и њих и њихове политичке партијске противнике, и све ако долазе овде на ове зборове цркве православне као родољуби српски, ако долазе као синови православне цркве. Као такве ми их познајемо и поштујемо, као такве им примамо, као са таквим ми се дружимо и благосиљамо, као што благосиљамо и цео наш остали народ.

Од узбуне до побуне

Браћо моја, није несрећна она земља, у којој поред

добрих људи има нешто рђавих људи. Несрећна је она земља, у чијим хапсанама поред рђавих људи има много добрих људи.

- Тако је! Доле крвави Корошец! Доле тровачи!

Ја мислим, тако је данас код нас. *Па ипак поред свега тога, поред свију батина које смо примили од наших ђуприлића и прстенлија, поред свих батина, поред свих гадних речи и клевета, ми ипак њих стално позивамо да се покају. Докле је човек жив, може да греши, докле је паметан, дотле се каје. Нека буду паметни кад су већ погрешили, кад су се ухватили на удицу папе римског. Нека се покају, па се онда неће бојати народа, као што га се сад боје, нека се покају пред нама као народом и црквом. Ми не тражимо да пољубе нама папучу, као што је то папа тражио некада и сада, ми тражимо да се они покају пред Господом Богом, пред Светим Савом и пред црквом православном и пред народом својим православним.* Нека кажу: оци и браћо, људи смо и као људи погрешисмо. Опростите и кажите шта да чинимо, па да поправимо ово зло. Како да платимо свој грех? И црква ће им рећи како! Она неће тражити њихове главе и сачуваће их сама црква од гнева народа. А докле се не покају, да ли смеју ићи у народ, да ли

смеју у кафане одлазити, да ли смеју неокружени жандармима да се појаве. Они кукају на технику европску што није створила јаче блиндиране аутомобиле, него што их је створила. Они се боје народа. ***Народне посланике чува жандармерија од народа.*** Двеста људи који представљају народ изоловано је од народа и осуђено од милиона народа. Ја опет кажем, нека поднесу покајање. Ми нисмо криви, ми смо их преклињали, ми смо пророковали, и то тачно да ће све ово доћи што је дошло, али они нас нису слушали. И зато им ништа не преостаје, иначе, ја се бојим и Божијег суда, браћо, и народног суда. Ја се бојим да узбуна не постане побуна. А народ се узбунио веома, али је још дисциплинован.

А они све једнако говоре: Ми желимо измирење са православном црквом, а међутим хоће да спроведу Конкордат кроз Сенат. Они кроје Сенат какав је њима потребан, а ви знате да народ не бира Сенат. Ја мислим да би требало, браћо моја, да поручите својим сенаторима и Сенату да кажете: положићете испит на Конкордату и показаћете да ли Југославији треба Сенат или јој није потребан. Ви треба да поручите сенаторима у Сенату да пазе добро и отворе очи: „Папа је пробио прву заседу, а да ли ће вашу заседу пробити,

сенатори?" Кроз Скупштину је прогурао, да ли ће кроз Сенат? Ако прође кроз Сенат, ако се озакони Конкордат овакав какав је, ја бих се покрио стидом и срамом и побегао бих у Албанију, јер бих је сматрао слободнијом него ову државу. *Али, ја се надам да ће национална српска црква одолети црној интернационали*, да ће цео народ српски и Хрвати и Словенци у већини одолети и да ће овај трећи устанак уродити добрим плодом, да ће то учинити још срећнијим Краља, а исто тако народ и Југославију.

Ако питате шта да радимо, ја ћу да вам кажем: да се сви пробудимо, да нико не остане у спавању и дремежу, да сви сазнају шта је Конкордат, да сви говоре противу Конкордата и на њиви и у ливади, и у канцеларији и на улици и свуда. Нека говоре и чиновници колико смеју. Слободни су људи занатлије, слободни су људи трговци, радници, сељаци, нека они говоре гласно, нека трубе, нека вичу, а чиновници колико могу и смеју, да не буду отпуштени, ухапшени или премештени. Ја сам питао неки дан једног чиновника из министарства да ли има колико чиновника против Конкордата? Сви, каже, осим нашег шефа.

- Живели, тако је!

Ја нисам нашао ниједног жандарма до сада који је за Конкордат. Ја немам у моје две епархије осим можда једног среског начелника који се одлучно бори за Конкордат. Све друго је против. Сва је земља против Конкордата, срце и душа народа је против Конкордата. А они кажу: што говорите о Конкордату, забрањујемо, а ви учитељи, достављате нама шта то говоре попови. Они праве од наших сјајних учитеља шпијуне своје. И ми морамо да бранимо образ учитеља. А ја питам вас, браћо сељаци, кад нападну курјаци на село, о чему говоре сељаци највише? Говоре о курјацима, а не о голубовима. И ми мислимо о Конкордату непрестано и морамо говорити непрестано. Ако не говоримо о њему, бићемо фарисеји, лицемери, једно ћемо мислити а друго ћемо говорити. Човек треба да говори о ономе шта мисли. Ми мислимо противу Конкордата. О Ћуприлићи, ми морамо да говоримо противу Конкордата, о Ћуприлићи!

- Доле Конкордат!

Али ово је, браћо моја, био један сигнал — смрт патријархова у онај дан кад је Конкордат изгласан.

Гоњење и кршење устава и толиких других закона, све то, браћо моја, треба да служи нама као сигнал за једну ствар опште обнове духовне и моралне. Зар

нисмо били заборавили цркву и веру, зар нисмо говорили да је туђе боље, а наша црква ништа. ***Па даде Бог да преко наших ћуприлића и прстенлија видимо да је наша црква једна и да је она боља.***

Три прста увис, Србине!

Ова узбуна народна учвршћује државу а не руши је. Сви конструктивни елементи придружују се нама. Сви људи поштени иду к нама, групишу се у густе редове са нама заједно, а деструктивни ненационални елементи, паразити и пијавице, капиталисти, безбожници и комунисти, даље од нас! Пробуђена је вера Србинова, јер је ударена. Пробуђена је свест национална и збијајући се у редове јаче него икада, ми кажемо: назад капиталисти, назад интернационалисти, назад сви ви који служите као ћуприја римском папи, најстаријој интернационали у Европи, најстаријем фашизму у Европи, најстаријој диктатури у Европи.

И зато ја хоћу да вас позовем да ово што смо рекли, саберемо у неколико речи: верни вери Божјој, верни цркви православној, верни краљу Петру II, верни Југославији, верни брат брату и друг другу, верна Шумадија Македонији, Македонија Црној Гори, Црна

Гора Босни, Херцеговини и Далмацији, верни сви који воле истинско златно прстење а не лажно прстење. Да будемо верни свим вредностима нашим националним, да се поштујемо, да Краља поштујемо, да будемо браћа! И кад смо такви, ко ће противу нас?!

Закунимо се да ћемо радити противу свега што служи интернационалној фашистичкој цркви и да ћемо бити верни свему ономе што рекосмо. Закунимо се не дизањем руку, то је фашистички поздрав, не песницом, то је шпањолски поздрав, него овако: три прста увис, Србине! Сви Ваљевци, Жупљани, Планинци, сви рођаци ових погинулих јунака, потомци светог Саве кажите: „Како рекосмо, тако нам Бог помогао!”

Огромна маса од неколико десетина хиљада **диже десну руку са скупљена три прста и кличе:**

- Тако нам Бог помогао!

Амин! Благослов Божји да буде са вама и на вама!

26. септембар 1937. године.

ПИСМО ВЛАДИКЕ НИКОЛАЈА
ПАШТРОВИЋУ

Господину Б. Паштровићу
Заменику бана моравске бановине
Ниш

Поштовани господине замениче Бана, Примιο сам преко вас поверљив акт Господина Министра Унутршњих дела Пов. Каб. Бр.489 од 26. новембра 1937. године у коме се, као битно саопштава, „да је Конкордат који је био примљен у народној скупштини дефинитивно скинут са дневног реда и да се неће уопште износити на решавање Сенату."

Препоручује се да се о овоме обавести народ. Но, како ја смем о овоме обавестити народ, кад је саопштење поверљиво? Није ли то контрадикција, Господине Замениче Бана? Народ је јавност, а поверљивост је тајност. Како да измирим ово двоје? Зато ми је част умолити Вас, да изволите упитати свог надлежног Министра, да ли је ово саопштење за тајност или за јавност. Ако је за тајност ја га нећу ником саопштавати.

Ако ли је за јавност тј. за народ онда би ово саопштење требало јавно и слободно штампати у службеном листу Краљевине Југославије и дати да се штампа у службеном листу Ватиканске државе. У овом последњем случају ја ћу се радо одазвати Вашој жељи и „исто доставити подручним органима ради знања и управљања“.

Примите Господине Замениче Бана уверење о моме истинском поштовању како због вас самих тако и због Вашег херојског брата који је живот свој положио за Српство и Православље под Скадром.

8. децембра 1937. год.
Св. Жича.

Еп. Николај с.р.

ИЗ ДНЕВНИКА СИНИШЕ ПАУНОВИЋА

../ 14. фебруар 1938. године

Митрополит Доситеј дао ми је данас „Званично саопштење“ Светог Архијерејског Сабора у којем се рекапитулира читав сукоб Цркве са Владом и завршава:

„У погледу укидања црквених казни (санкција) наложених лицима која су у Народној скупштини гласала за конкордат, Свети Архијерејски Сабор на седници својој, 8. фебруара (26. јануара) текуће године донео је следећу одлуку:

„С обзиром на то што су на тражење Светог Архијерејског Сабора АЦ Бр. Уап. 22 од 31/18. јануара из 1938. године од Краљевске владе добивене изјаве које пружају довољно јемство да је законски предлог о Конкордату између Краљевине Југославије и Ватиканске државе дефинитивно скинут с дневног реда и угашен, и да тај и такав Конкордат више неће бити изнесен пред Народно представништво на озакоњење, и да ће Краљевска влада убудуће у пуној мери респектовати државним уставом загарантовано

начело о равноправности законом признатих веро-исповести, а у вези са одлуком овог Светог Сабора од 27. јануара (7. фебруара) ове године, којом су горе споменуте изјаве Краљевске владе узете на знање, Свети Архијерејски Сабор укида санкције донесене саборском одлуком АЦ бр. Зап. 9. од 1. августа (19. јула) 1937. године поводом гласања о законском предлогу о Конкордату, уколико судским путем нису већ извршене, с тим да ће се ова одлука о скидању применити на сва лица погођена санкцијама, чим Краљевска влада писмено извести Свети Архијерејски Сабор да је извршила своје обећање дато у трећој тачци свога одговора. Стр. Пов. бр. 5, од 6. фебруара ове године: „Да се одмах обуставе сви полицијски, судски или други прогони покренути против појединих свештеника и верника Српске православне цркве у вези са борбом против Конкордата.

Како је пак Краљевска влада, преко господина министра правде. бр. акта 12381 од 9. фебруара т.г. и актом господина председника министарског савета, бр. 797 од 9. фебруара тек. године, известила Свети Архијерејски Сабор да је извршила своје обећање, дато у тачци трећег одговора Стр. Пов. бр. 5 од 6. фебруара ове године, издејствовавши краљевски указ којим се

даје тражена амнестија, Свети Архијерејски Сабор на седници својој 9. фебруара (27. јануара) 1938. године одлучио је да г.г. епархијски архијереји изврше саборску одлуку од 8. фебруара (26. јануара) из 1938. године, којом се укидају санкције донесене саборском одлуком АЦ Бр. 9. од 1. августа (13. јула 1937. године).

- Из седнице Светог Архијерејског Сабора, 1/14 фебруар 1938. године Записник XVIII бр. 73."

- Шта ово треба да значи? (пита Синиша Пауновић)

- Па... видите, помирење са владом, кажу једни, срамоту Српске православне цркве, веле други, нужно зло, кажем ја... (одговор митрополита Доситеја)

- Ко ће бити патријарх?

- Ја знам да ја нећу бити. Вероватно ни кандидат. А патријарх ће бити онај који је све ово смућкао?

- Митрополит Гаврило?

- **Чуће се!... Ето вам то, ако вам што користи. Када се ова хука, брука стиша, позваћу вас да вам дам све што будем имао као документ из ове борбе. То ми је и Николај саветовао. Ако оставим овде, ови ће попови покрасти, уништити... А ви то можете сачувати, макар за историју...**

21. фебруара 1938. године

Јутрос је објављен указ о наименовању новог патријарха. Изабран је већином гласова црногорско-приморски митрополит Гаврило Дожић. Добио је 50 гласова. Георгиј будимски имао је 27 гласова, Петар добробосански и Доситеј загребачки по 23, Јосиф скопски 22, Николај жички 12. Пошто је Петар добробосански био старији од Доситеја загребачког, по рукоположењу, у ужу листу тројице, који су ишли пред круну, Доситеј није ни ушао. Намесници су потврдили митрополита Гаврила.

22. фебруар 1938. године

Данас је устоличен нови патријарх др Гаврило Дожић. Нови патријарх говорио је и преко радија. Обратио се пастви и подсетио је на немире последњих месеци и зажелио да од сада живи у миру, јер то је данас потребно више него икада.

(Синиша Пауновић је новинар *Политике* у време дешавања око конкордатске кризе и крвавих литија 1937. године.)

ВЛАДИКА НИКОЛАЈ О
ОДНОСУ МЕЂУ ЕПИСКОПИМА

Оче Гавро,

Мислио сам јуче видети се са владиком Симеоном у цркви. Но, како он није дошао на службу, држао сам, да би му било нешто непријатно да се састаје са мном. Тек на повратку, у возу, речено ми је, да је он имао велику температуру. То ме је ожалостило. Да ми је то речено док сам био у бањи, ја бих га посетио. Јер ма какви да су наши званични односи, ми смо дужни у личном животу указивати друг другу милост и љубав. Због тога, отиђи одмах, поздрави га, и извести ме како је са здрављем. И ако му је потребна ма каква лична услуга, биће ми радост да му учиним.

12. јуна 1939.

Краљево

Еп. Николај

ПОСЛАНИЦА
поводом шестомесечног парастоса
блаженопочившем Патријарху Српском Варнави
9 (22) јануара 1938 год.

Данас се навршује шест месеци одкако се једна књига затворила а друга отворила; затворила — књига земаљског века нашег родољубивог Патријарха Варнаве, отворила — књига гоњења и страдања православне народне цркве у Југославији. Ове две књиге остаће нераздвојне на век века; поколење наше оставиће их обе у аманет поколењу будућем као јаку поуку и оштру опомену. Поука ће гласити: Духовна и морална снага народа јача је од бруталне физичке силе једне, ма које, олигархије. Оштра опомена гласиће: Не удри брата за рачун туђина; не понижавај мајку за хагар маћехе јер ће те стићи Божја освета и народна клетва.

Стотину и осамдесет минулих дана провела је српска православна црква бранећи се од мучког и неправедног напада удружених непријатеља спољних и унутарњих. Преживели смо једну дуготрајну ноћ неправди и насиља. Та страховита ноћ просецана је као громовном муњом тутњем народног узбуђења и

блистањем народног јединства. Сав народ српски показао се у овој борби тако уједињен и тако сложан какав се показивао само од столећа у столеће пред тешким опасностима и у судбоносним тренутцима своје славне историје. Све деморалишуће силе нису могле подмићивањем и застрашивањем угушити глас народне савести. Карактери су превазишли некарактуре као небо што превазилази земљу. Па и они некарактерни нису остали доследни у некарактерности него се притајено још колебају између два табора чекајући где ће судба претегнути. Ми искрено жалимо ове Буриданове питомце, нарочито оне неколике у мантији. За нас је јасно где ће судба претегнути. Та она је већ унапред претегла на страну народне правде, народне православне цркве. Кроз сва времена судба је претезала на ту страну: на страну Спаситеља против свих адских сила; на страну апостола против јеврејских и незнабожачких крвника; на страну хришћана против римских ћесара; на страну светога Саве против Вукана; на страну Милутина и Душана против латинштине; на страну православног Балкана против свих иноверних и јеретичких насртаја. Хоће ли та судба сада променити своју линију и постати себи неверна први пут после 2.000 година доследности? Нити хоће, нити може. Јер ми не говоримо о слепој судби нити о

неразумном фатуму; не говоримо о тој бесмисленој бајци материјалистчкој, него о судби која значи суд Божји, промисао Божји. То је судба за нас; то је библијски и хришћански појам судбе. Не може дакле премудри Бог постати Себи неверан и недоследан. Он је у овој нашој борби — чак и пре почетка њеног — бацио Свој тег на нашу страну против неправедних гонитеља наших. Са тим трећим и пресудним фактором у свакој борби па и овој противници наши не рачунају. Они не рачунају са Богом баш ништа као да Га и нема иако тврде да и они верују у Бога. Они виде на бојишту само себе и нас; себе до зуба наоружане и народним благом до гуше затрпане, и нас голоруке без икаква видљива оружја и без материјалног блага. Па мере и варају се: рачунају засигурно и посрћу; броје и забуњују се. Јер у њиховој рачуници нема нимало места за Бога и моралне стварности које владају васионом и управљају свим догађајима у свету. А ми рачунамо с Богом, на првом месту и од првога дана борбе. Ми знамо поуздано да је Он судија и да Њему припада коначна одлука и пресуда. Но то не значи да ми очекујемо брз успех и скору победу. Верске борбе су обично дуготрајне. Лако их је отпочети, тешко завршити. Наши гонитељи очекују брз успех и скору победу. Јер они траже и везују успех и победу за себе

лично; ми не. Ми везујемо успех и победу за Христа и Светога Саву, који могу чекати. Ми се боримо за славу Христову и за част Светога Саве и светосавског народа, који могу чекати годинама и деценијама као што сведочи прошлост хришћанске цркве и прошлост нашега народа. У оваквим борбама за Истину и Правду Божју бивају плиме и осеке пре коначне победе; плиме, да би витези вере познали да је Бог с њима; осеке, да би се борци сетили својих греха па скрушено припали Свевишњем са понизношћу, покајањем и сузама. До сада је стално била плима на нашој страни, и ми смо познали да Бог војује за нас и кроз нас, и да нам Он помаже много премного преко наших крсних слава, преко светитеља и безбројних мученика српских, древних и нових — и нових, заједно са духом Патријарха Мученика. Али ако би дошла и осека ми се нећемо уплашити. Ми ћемо схватити судбу, тј. промисао Божји. Плима нам објављује присуство Божје, а осека нас позива на покајање, на очишћење, на пост, молитву и добра дела. У сваком случају победа је зајемчена јеванђелској вери и народној цркви, и она мора доћи пре или после, а кад — то је у руци Бога Победоносца и Победодавца. Ако Њему буде угодно да дарује победу и мир Цркви Својој и преко наших гробова, зар ћемо роптати? За нас је главно, да смо

схватили време, разумели значај садашње борбе, заузели правилан став и уврстили се на правој страни и на једином правом путу. То нас радује; то нас весели. То ће нас радовати до гроба, и преко гроба. Ми се не боримо за смрт или живот, како неки говоре, него кроз смрт за живот. Ко се плаши умрети за ону велику идеју за коју је умро Патријарх Варнава, тај није достојан стати ногом својом на Врачар и наднети се лицем над пепелиште Св. Саве и над гроб Патријархов. Тај може само примити надницу од Синан паше па ићи кући. Од времена наших епских борби против Турске и Аустрије никад живот једног Србина није био на већем испиту нити смрт слађа и славнија него данас. А умрети се мора тако и тако, и на суд Божји изаћи се мора.

Наша је борба начелна а не лична. ***Ми се бранимо од црне интернационале која је пре 900 година бацила своју немоћну анатему на православни Балкан.*** Оци наши балкански нису се уплашили од те анатеме, као што се од ње доцније нису уплашили ни творци националне цркве у Енглеској, Скандинавији, Немачкој и другде. Чак и један велики Хрват католик наших дана рекао је: ***Ми Хрвати не можемо бити срећни док нас папа не анатемисе!*** Ми се боримо против латинизације Југославије и Балкана. Ми стојимо за националну светосавску цркву и за савез свих

православних националних цркава у свету под руководством непогрешног Духа Божјега.

Шта да кажемо за наше унутрашње непријатеље? За „националисте” који се пријатеље са клерикалном интернационалом на штету свих националних вредности и тековина наших? Они су целу борбу поставили на лични терен, Они нас лично нападају — ми не одговарамо. Руже нас — ћутимо. Пљују нас — ми не бришемо упљувке са лица. То су наши ордени Христа ради. Постали смо, по речи апостолској, као сметлиште на које ови сипају помије из свог обилног прљавог резервоара. Ко — сметлиште? Српски епископи и свештеници који су крунисали краља Петра I у Саборној цркви, и који су благословили војничке заставе у борбама за народно ослобођење под витешким краљем Александром, и који су стајали у рововима српске војске против ћесаревих хорди, које је благосиљао Ватикан! Они, заједно са многим другим родољубима ове земље постали су данас сметлиште за крштене синове своје, поругани, понижени, поплувани, оштећени, пребијени, — све за рачун и интерес Ватикана. Но зар ћемо плакати? Никако. Уздигнимо срца своја ка Господу који види. Од Њега ми очекујемо суд и правду и награду, а не од људи, најмање од оних који су отпали од народних идеала.

Зато, браћо и господо српска, управимо данас сви свој духовни поглед на Врачар, на оно славно пепелиште Светога Саве и на гроб наследника његовог, Патријарха Варнаве. Поклонимо се — имамо коме. Заветујемо се — знамо на што. Прво полугође горке борбе свршено је. Испит је положен честито и похвално од васцелог нашег народа. С Божјом помоћи, и благодарни Богу за све, сад ступамо у други семестар, у друго полугође. Држећи у руци упаљену воштаницу помолимо се срцем и језиком за онога који је као заставник први пао у садашњој борби, да милионе других дигне, освести, узбуди и сједини.

Богу нека је слава, а Патријарху Варнави вечан покој и славан спомен на небу и на земљи. Амин.

Владика Николај

СИЈАЋЕШ НАМ ТИ
У ТАМИ ДАНАШЊИЦЕ!

(Посмртно слово протојереја-ставрофора Алексе Тодоровић, једног од најближих сарадника Светог Николаја Српског и уредника библиотеке „Свечаник“ из Минхена, изговорено 27. марта 1956. године на сахрани Светог Владике у манастиру Светог Саве у Либертвилу у Америци)

Владико свети, родитељу премили!

Ево твога проте Алексе! Дошао је из Европе да још једаред испроси благослов твој, докле није затворен ковчег у коме ћеш почивати донде док наш Господ Бог буде хтео, да целивам свету десницу твоју, Преосвећени и Свети владико, десницу најчуднију у српском народу. Писали су Срби, али нико није писао као ти, Свети владико. Писали су често људи да хуле на Бога писањем и да грде један другога, а ти, Свети владико, писао си само да прославиш име Божје и да научиш Србе како се Бог слави. Све што си написао светло је и свето, Свети владико. Много си говорио, Златоусте наш! Чекамо ми око тебе овде да нам проговориш још коју реч, ми који смо те слушали толико деценија, ишли,

прелазили много десетина и стотина километара да чујемо беседу твоју, да чујемо реч твоју, да чујемо поуку твоју. Каква лепота, какво богатство само у томе! Само си свете речи говорио.

Дошао сам, Свети владико, да оросим сузама синовским твоје преуморно тело. Јер, ако се иједан Србин икада трудио, то си се ти трудио као нико. Журио си на молитву, журио си да обиђеш, да охрабриш, да утешиш, да поучиш. Ми који смо поред тебе били као свештеници, ми знамо колико си се ти трудио, колико си био способан за један дан места да обиђеш и колико беседа да одржиш, и колико поука.

Ја сам малочас рекао да би стотине хиљада Срба желело данас да буде овде, да се поклоне теби, Свети владико, да целива твоју свету десницу, да погледа твоје свето лице, да наслони главу на твоје груди у којима је седамдесет и пет година куцало најчудније срце српско. Ти, Свети владико, ниси имао мржње у срцу ни за кога. Колико си ти пута наређивао нама, твојим свештеницима, да се молимо Богу не само за свој народ непрестано, него и за остале народе. Сећамо се, било је то у Жичи, када си одређивао уз Часни пост: првог дана поста ћемо да чинимо молитве и да постимо за свој народ, па за тај народ, па редом за европске народе и ваневропске народе. За сваки народ

ти си се молио. Ти си имао места у своме срцу за све људе, зато што си се тако учио од свога најдивнијег учитеља, Господа Исуса Христа.

Данас би, кажем, желели многи да дођу и да се теби овде поклоне. Али, ето, не могу. Ја сам један по твојим молитвама и по твојем благослову успео да дођем са европског тла да видим твоје свето и светло лице, да целивам твоју свету десницу, да те отпратим заједно са осталом браћом Србима који данас живе на овом континенту, да те отпратим до твога, верујем, привременог гроба.

О, колико данас Срба широм тужне, паћеничке отаџбине пролива горке сузе за тобом! Чули су сви да је опозван из овога живота највећи заштитник за српски народ пред Богом, и не само пред Богом него и пред људима, владика жички Николај. Плаче данас твој Јова у Раковици заједно са богословском омладином, јер није могао да дође да свога Чичу целива, да му руку пољуби свету, да падне на његове груди, да помилује његове образе дивне, ах! да наслони чело своје на његово чело. Није могао да дође ни Тијосав. И он је далеко. Није могао да дође ни трогодишњи Алекса, твоја нада и твоја радост. Колико си се радовао када си ми писао да си добио унука Алексу, да се продужује лоза Велимировића.

Плаче и јадикује данас богословска омладина и у Призрену, и у Раковици, и у Београду. Сви су разбирали: шта ради наш Ђедо, када ће нам доћи Ђедо, шта нам пише Ђедо, какве је нове књиге припремио. Тако разбира твоја омладина богословска, драги и Свети владико.

Сви, дакле, данас знају, сви су послове оставили, па данас плачу и јадикују, жале и кажу: Боже, што се овако догодило! Да, да, драги и Свети владико, ти одавно мени пишеш: моли се Богу да одложи неизбежно. И Господ је до пре неколико дана одлагао неизбежно. Ти си боловао, али си се са болесничке постеље подизао крепак, и силан, и снажан, и речју и делом и телом. Да, плачу сви тамо у Србији, сви они који очекују спасење, који очекују да сине опет слобода у отаџбини нашој.

О, Свети и драги владико, последњи пут си ти био у твојем Лелићу 1940. године о Преображењу. А када се сетим твоје последње беседе у твојем селу: каква милошта и колика љубав! Беседио си и стално си у беседи говорио: мило моје село, буди ми весело, и зелено моје село, буди ми весело. Веселило се твоје село Лелић, имало ради чега и да се весели: украсио си га, уздигао си га, прочуло се, писао си о њему, мислио си о њему стално, и дан и ноћ; као што си мислио и дан и ноћ, кад су други спавали ил' се другим

пословима бавили, о целој српској наци и о целој роду људској. Да, твоје мило и зелено село Лелић данас је тужно! Чули су гласе тужне који су преко океана дошли. Неће им више доћи њихов драги Владика, да дође у њихову средину, да са њима разговара са неизмерном љубављу и милошћу.

Плачу данас монаси и монахиње по многим манастирима српским и уздижу молитве престолу Свевишњег за тебе, Свети владико. Хтели би колико било да се теби одуже за неизмерна добротина која си чинио њима. Данас би биле такорећи глуве и неме многе наше светиње, владико Свети, да тебе није било. Данас само у твојој епархији Жичкој има стотине монахиња које су из Богомољачког покрета. Да, Богомољачки покрет, то је твој живот био, Владико, то је дело твоје било. Када се после Првога бурнога светског рата почеле будити душе људске и тражити хране и пића небеснога, почеле су лутати тамо и овамо, и били би Срби заробљени од многих и разних секташа и кривовераца, са разних страна света, да тебе није било да упутиш, да каналишеш, да одредиш, да сабереш, да испуниш снагом и ревношћу. Да, данас плачу горко твоји богомољци широм отаџбине наше, који су са неизмерном чежњом и жељом очекивали да им се опет вратиш, да дођеш, да се сакупе на оне дивне

богомољачке саборе код Студенице, код Жиче, код осталих манастира, како си ти већ био уобичајио да се држе годишњи богомољачки сабори. Плакаће они данас! И плачемо ми сви данас.

Ти си недавно написао: имамо невоља у свему, али радујмо се! Да, заиста све нас притискају невоље и као да у свему невоља имамо, а нарочито паћенички народ на отацбинском тлу има невоље у свему и са свих страна, а ти поручујеш: радујте се! Заиста, Свети владико, ти се радујеш већ неколико дана, а ми морамо да тужимо и да плачемо. Морамо зато што нас остављаш као сирочад, незаштићене. А ти се радујеш! Чему се ти данас радујеш, Свети владико? Радујем се јер докле твоје тело, храм Божји, лежи овде пред нама, твоја светла душа уздигла се у твоју дивну небесну Србију, коју си ти тако волео, о којој си тако говорио, којој си ти, такорећи, неимар. О светој Србији небеској си говорио. Желео си да сви Срби буду свети и честити, да буде као што је на небесима света Србија, да буде света на земљи. Јер, не може се без светости живети ни вредновати пута. Знао си ти и хтео си да уздигнеш, да успоставиш, да прошириш, да изградиш, да украсиш да буде света и дивна Србија и на небесима и на земљи.

Ушао си у твоју свету Србију. О, не може човек својим дугом ни да види колико њих има који те

сачекују са неизмерном радошћу! Засипају те радостима са свих страна. Сви! Од Светога краља Јована Владимира, Светога Симеона и Саве, па редом свих светитеља страдалника и мученика, и старих и новијих времена. Сви те радо сачекали и сви се радују доласку твоме, који ћеш умножити радост у небеској Србији, јер си радосник наш био. Радују се, кажем, многи. Али нико се не радује као монахиња Катарина, твоја дивна мајка. Дошао је њен Нико њојзи у наручје. О, колико га је жељна била! Желела је да још једаред види свога Ника. И, ето, жеља јој се испунила. Па твој отац Драгимир, па твоја браћа, па многи, многи. ***Па многи страдалници и мученици најновијих времена, па оних 700 000 Срба што си их ти први у Календар увео. „Уведи, оче Алекса, и метни у Календар под тим и тим датумом 700 000 новомученика српских!”*** Да ништа друго учинио ниси, само то, и да те тих 700 000 српских новомученика сачека у небеској отаџбини, па какво славље, и какве овације, и каква лепота!

Да, Свети владико, што рекао мој брат отац архимандрит Емилијан, шта човек све да каже, не зна са кога краја да почне, и шта да каже а пред тобом. Ти знаш, Свети владико, да сам ја пред тобом често морао да затворим уста и да ћутим, јер нисам умео да нађем

речи да са тобом разговарам. И сада, баш у овом моменту када знам да си се ти виноу у небеску Србију и да си ушао међу оне који се радују тамо, баш сада је тешко говорити. Али, ето, потегао сам пут да те бар ја са европског континента још једаред видим, уместо свих оних који нису могли доћи да те виде. Дошао сам да се место свих њих поклоним теби, дошао сам да још једаред, док си још овде пред нама лицем и ликом, узнесем и принесем благодарност за сву љубав, за сву милост, за све напоре, за сав труд који си учинио за све нас да би нас уздигао, да би нас просветио, да би нас просветлио, да би нас окренуо на прави пут ревновања, на веру праву, веру православну.

Ниси мртав, Свети владико! Недавно си писао песму: када умрем, децо, запалите ми свећу, али ја ни у гробу мртав бити нећу. Онај који је тако живео и који је тако радио као ти, Свети владико, заиста мртав бити неће.

Драга браћо, честита господо српска, који живите на овом континенту, Господ је вама у овим тешким и тужним данима учинио велику милост: имали сте у својој средини у ова бурна времена највећег Србина. И, ето, дала вам се могућност, указала вам се част велика, да можете да учествујете сада овде на овом опелу, на овим молитвама и да допратите до гроба епископа Жичког владика Николаја. Сматрајте то,

кажем, као велики дар Божји и велико богатство. Још једно хоћу да вам кажем: чувајте тело владике Николаја! А ја, верујем и ви, узносимо молитве Господу Свевишњему да омогући да се сутра може тело владике Николаја пренети преко океана у стари крај, тамо где је он и желео да телом почива. Када дође тај моменат, а ја чврсто верујем да ће доћи, јер је Свети владика то пред Богом заслужио, и заслужио због многог страдања и народ српски, да се врати у његову средину тамо, да се врати владика Николај, да се испуни она Његошева: где је зрно клицу заметнуло, онђе нека и плодом почине. То је твој најсветији завет и најсветији аманет нама Србима. Примамо, Свети владико! Верујем и да прима Српство овде. Примило је то и Српство онамо на отаџбинском тлу. Трудићемо се, дакле, да се сложимо, јер знамо ако се не сложимо да ће остати клетва твоја на нас, родитељу драги. Трудићемо се да се заиста обожимо, да будемо Божји народ, јер си се ти седамдесет година трудио само у томе правцу да обожеш твој народ српски. И трудићемо се да се народ умножи. Говорићемо ми, српски свештеници, српским кћерима, даваћемо савете које си ти оставио, каква је њихова дужност и шта морају радити да би се Српство умножило, јер смо заиста много страдали.

Ето, драги и Свети владико, неколико речи промуцах и ја овде пред твојим светим телом. Благослови ме и сада, јер се ја враћам у Европу. Моли се, Свети владико Свевишњем да ми дода снаге да могу испунити што си ми у задатак оставио. Моли се и за остале. Ја те молим иако знам да ти то већ чиниш.

Опрости свима! А пре свега опрости мени! Трудио сам се, али сам слаб, нисам те увек могао задовољити. Још мање ћу те моћи сада. Ал' знам твоје је срце милостиво, знам твоју душу дивну, знам како ти караш, али знам како разговараш. И када си карао, љубав је неизмерна била. Благодарим, Свети владико, на свему теби што си учинио и за мене. И ево молим се овде Свевишњем Господу Богу да нас одржи на овоме путу, да не посрнемо, да твоје име ничим и никако не унизимо.

Када бих још хтео говорити, снаге немам. Али није ни потребно, јер срце говори оно што уста не могу рећи. И опет се поклањам теби, Пресвети владико. Палићемо свеће, јер знамо да ти мртав ниси; сијаћеш нам ти у тами данашњице. Хвала ти, Свети владико, и заштити нас у овим страшним и тешким временима.

Слава ти и хвала!

Садржај

Конкордат, још једно лице <i>лукаваго</i>	5
Део из Отвореног писма Патријарха Варнаве Милану Стојадиновићу	10
Говор Патријарха Варнаве за Православну Нову годину 1937.	12
Јауци са Опленца	20
Писмо Владике Николаја посланицима Народне Скупштине	33
Телеграм Епископу Николају	35
Телеграм Милану Стојадиновићу	36
Телеграм др. Николају Епископу Жичком	37
Телеграм др. Корошцу	38
Господину др Антону Корошцу	39
Телеграм Милану Стојадиновићу	48
Писмо Владике Николаја Министру правде	51
Писмо Министру просвете	54
Телеграм Ђенералу Марићу	58
Реаговање Српске Православне Цркве на гласање у Скупштини	59
Саопштење Митрополије Цетињско-Приморске	62
Писмо Владике Николаја Антуну Корошцу	65
Народе, размисли добро...	67

Владика Николај: Писмо пријатељу Милану	70
Није истина да се Црква умешала у политику	72
Није истина да Црква Православна води борбу против једног политичког режима	74
Проповед Владике Николаја у Горњем Милановцу	77
Говор Владике Николаја у Ваљеву	93
Писмо Владике Николаја Паштровићу	119
Из <i>Дневника</i> Синише Пауновића	121
Владика Николај: О односу међу епископима	125
Посланица поводом шестомесечног парастоса блаженопочившем Патријарху Српском Варнави 9 (22) јануара 1938 год.	126
Сијаћеш нам Ти у тами данашњице!	133